

LTK Beets

C 8 1

~~3~~

1848.

Terste

Beroek aan Steenbeek.

10 Mei.

Adres aan de Tweede Kamer. S.G.

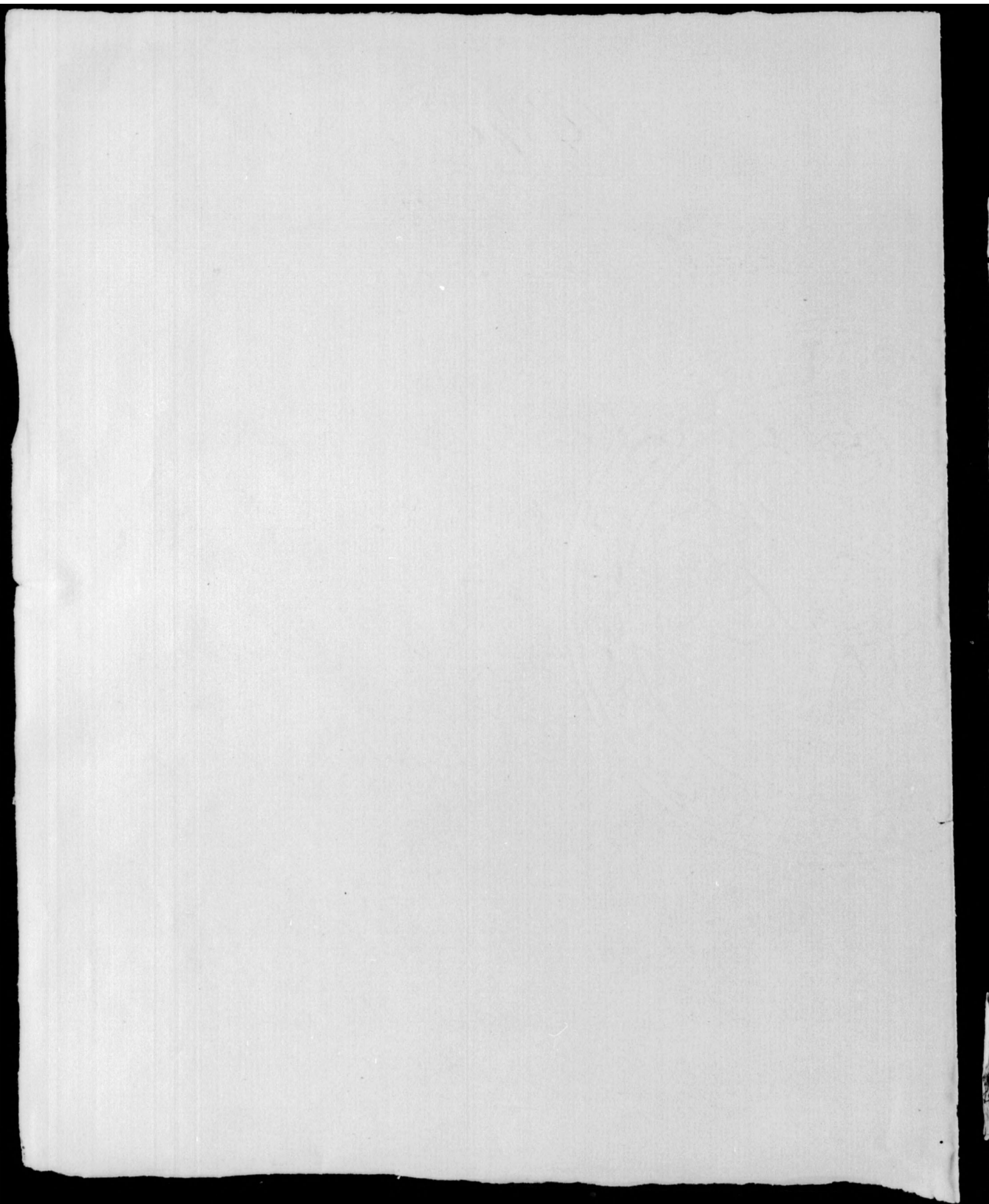
12 Juli.

O. G. Keldring. Denkbeelden
over de Kerk.

Brieven Juli, m. beantw.

^{by aantek.}
Brief aan Groen v. Prinsterer betr. de
voorgenomen Verz. van leden der Herv. Kerk
gehouden te Amst^{er} 10 Aug. 1848.

^{by aantek.}
almede brief aan de Costa
17 Augustus 1848.

fiction, comme roman, et qu'il ne faut pas lui assigner, une place à côté de l'œuvre, mais lui laisser sa place à côté des poètes, si

le désintéressement de la poésie est la première condition de toute poésie.

Il y eut au XVIIIe siècle, de bons poètes de bonne foi, pour qui la poésie était une manière d'exprimer, mais pour le plus grand nombre, elle se fit qu'une manière de parler, une forme plutôt qu'une poésie. La poésie qui est une synthèse, c'est-à-dire la poésie proprement dite, à la française, qui est une application, variée de l'analyse. Le goût du siècle était d'expliquer plutôt qu'à penser, la poésie changea de caractère: de descriptive elle devint descriptive; de synthétique descriptive; de savoir, raisonnée. La poésie de détails devint aussi commune que la poésie d'ensemble était rare; on eut beaucoup de beaux vers, mais, relativement, peu de beaux poèmes.

On fait de Voltaire à Chénier plus qu'un acte à accuser et à louer la philosophie ou le bon sens, c'est à dire des premières apparences.

La simplicité, qui dans le commerce de la vie, l'emporte sur la complexité, se crée en littérature avec une grande renommée.

La laideur peut trouver un plaisir insupportable à voir. Percer le corps un ennemi par terre; mais tout un peuple s'est par laideur. Sans de là, lorsqu'un parti triomphe de l'autre et sans contestation, c'est lui alors qui est le plus grand et le plus grand.

(Poésie descriptive) On reconnaît dans l'introduction de ce genre, l'impuissance de l'inventer, et la fatigue de l'effort.

Rien dans les ouvrages de l'art, ne peut compenser le défaut d'unité, et rien peut être de même plus sûr que l'absence de l'unité poétique.

Les agitations politiques sont nos fécondes inspirations de leur poésie ou leur écho.

Naturellement la poésie parle à l'âme et non à l'oreille, dans les ouvrages; elle se peut en nous tous si facile et

En trefte uit de Grondwet van de Lanartene.

L'révolution, la révérence pour le plus sacré des tabous.
 8 II. p. 3.

L'homme sculpté en lui (Quod est) avait peu de l'homme
 polémique. Mais est fait l'homme. Qu'il prenne garde
 à sa vie (+ 111.)

L'insouciance à l'égard du suprême n'est pas l'attitude
 du vrai héros, c'est le sophisme de la mort (à propos de
Biron VII. 203.)

Le pitié n'est pas un vain mot parmi les hommes... Elle
 est une justice générale de l'âme humaine, plus claire
 toujours au fond et plus inflexible que la justice in-
 flexible de l'esprit. (S. 85)

L'égalité était le forcé par ce que la supériorité était
 inévitable. (Marat)

La loi n'est rien si elle n'est l'expression de la volonté humaine.
 Il faut par la révérence que elle soit l'expression
 de la volonté divine. L'obéissance à la loi humaine
 n'est que servitude. Ce qui la caractérise de devoir c'est la
 nature qui fait remonter cette obéissance à Dieu... Une
 conscience pour Dieu est un tribunal sans juge. La
 lumière de la conscience n'est que la révélation de
 l'ordre de Dieu dans l'âme de l'homme humain. Étouffer
 Dieu, et fait nuit dans l'homme, n'est pas de
 hasard la vertu pour le crime et le crime par la
 vertu (S. 121).

H. (Danton) avait la réputation de l'énergie, le cœur
 et l'orgueil... Il y eut de la vanité dans son esprit. Il
 avait qu'il se sentait, et se prouvaient par l'instinct et le certain
 pouvoir de son caractère, qu'il se sentait grand
 et se sentait à perspective et qu'il se sentait le colosse de la
 révolution. Il se trompa. Plus de rien et polémique d'élégant
 rent de la passion qui le fait amettre, plus il bascule
 et se sentait à ai regard de la potence. (S. 233)

Et plus loin de Danton: "L'aurait le vice bas
 dans la passion générale; c'est un mot et c'est un cœur."

[Ainsi que exprime le caractère]

... le phraséologie de ceux qui prennent la population au lieu
 de la conscience pour débiter de leur polémique. Ils se contentent
 de corps de victimes innocentes au lieu de se soucier
 de leur intégrité. (S. 185)

À l'occasion de Danton: "Il n'y a pas de plus haute justice
 l'esprit humain que le spectacle de grande destinée"

**NOODIGING aan Leeraars, Opzieners en Leden
der Nederlandsche Hervormde Kerk, tot eene
zamenkomst ter beraadslaging over belangrijke
aangelegenheden, zoowel den vorm als de leer
dier Kerk betreffende.**

BROEDERS EN MEDELEDEN!

De ondergeteekenden hebben op zich genomen ter uwer kennis te brengen, dat het aan eenige leden der Hervormde Kerk, onder welke ook Leeraren, goed gedacht heeft, zich te vereenigen om den toestand der Kerk in deze dagen ernstig met elkander te bespreken. Een zamenkomst tot dat einde heeft plaats gehad te 's Hage, op den 17^{den} Mei l.l. *), en eenstemmig is aldaar de erkenning geweest,

Dat de Hervormde Kerk, gelijk die zich heden ten dage in ons land bevindt, zoo niet rechtens althans feitelijk is afgeweken van de groote beginselen van Gods eigen Woord, zoo ten aanzien van de leer als van den vorm,

Dat uit dezen stand van zaken noodwendig volgt de kwetsing van veler geweten in de uitoefening der heiligste plichten,

Dat op allen, die de waarheid liefhebben, gelijk die in CHRISTUS JEZUS is, de verplichting rust om tegen een zoodanigen toestand der Kerk te protesteeren en den terugkeer te vorderen tot de even bedoelde grondbeginselen, in het Evangelie van God nedergelegd.

Intusschen heeft eene ondervinding van vele jaren reeds de vruchteloosheid getoond van elken stap tot een zoodanigen terugkeer, zoo lang de Kerk in het land bestierd wordt naar hare tegenwoordige instellingen.

Men heeft alzoo evenzeer erkend, dat in den gegebenen toestand

*) Deze zamenkomst was gearresteerd in eene voorafgegane Vergadering, gehouden te Amsterdam den 4^{en} Mei bepaaldelijk over deze belangrijke aangelegenheid. Het Verslag is geplaatst in de *Vereeniging* van Junij l.l. bladz. 787 en 788, waartoe wy den belangstellenden lezer verwijzen.

eene gebiedende noodzakelijkheid, voor alle dingen, het herstel van de kerkelijke organisatie op haren wezenlijken grondslag vordert.

Men heeft zich overtuigd, dat in den tegenwoordigen kerkvorm *schending* plaats heeft der rechten van een gedeelte der Opzieners door het andere, *schending* bovenal der rechten van geheele Gemeenten, als die van alle deelneming aan de zaken zijn uitgesloten, uit kracht van een stelsel van zoogenaamde vertegenwoordiging, hetwelk alle de machten te zamen trekt binnen het beheer van eenige zeer weinigen.

Men heeft erkend, dat de beginselen eener ware en wijze vrijheid, even verwijderd van bandeloosheid en wanorde als van willekeur, en met zich voerende gelijken waarborg voor bestendigheid en voor levensbeweging in de Kerk, klaar en kenlijk genoeg zijn ontwikkeld in het Nieuwe Testament, om het tegenwoordig bij ons bestaande stelsel van kerkregering te veroordeelen en aan onze kerkelijke instellingen een anderen grondslag dan den tegenwoordigen te geven.

Die beginselen zijn gelegen in het recht der Gemeenten, om deel te nemen aan de verkiezing hunner Leeraars en Opzieners, en in het deel, dat aan elk individueel lid der Gemeenten van dat recht toekomt, overeenkomstig de beloften van God, die hem als zoodanig geschonken zijn.

De vergadering verklaarde zich eenstemmig overtuigd, dat dit de aangewezen weg is en het eenige middel om, met de hulp en met den zegen van het verheerlijkt Hoofd Zijner Kerk en van den Heiligen Geest, dien Hij aan allen, die gelooven, beloofd heeft, eene levenskracht in de Kerk te herstellen, welke daarentegen het thans bestaande stelsel uit zijnen aart niet anders kan dan doen verstikken.

Dien overeenkomstig is besloten om,

Ten einde tot eene dergelijke wezenlijke vertegenwoordiging der Kerk, op het Evangelie gegrond, te geraken,

Alle Leden en in het bijzonder de Leeraars en Opzieners der Gemeenten, die in de boven uitgedrukte gevoelens deelen, te noodigen om zich op den 18^{den} Augustus eertkomende te Amsterdam te vereenigen*), ten einde zich in den geest des geloofs en der liefde over deze groote aangelegenheden te verstaan en alzoo de middelen te be-

*) De Broeders die voornemens zijn deze Vergadering, zoo God wil, by te wonen, worden vriendelijk verzocht minstens acht dagen te voren (d. i. uiterlijk op den 11^{en} Augustus) daarvan schriftelijk keunis te willen geven, het zy aan eenen der ondergeteekenden, het zy by de Redactie van het Tijdschrift *de Vereeniging* (Heerengracht bij de Wolvenstraat, te Amsterdam).

ramen, tot verkrijging van eene wederherstelling der Kerk op haren waren grondslag, opdat zy in dien weg aan hare verhevene roeping moge kunnen beantwoorden.

Broeders! indien uwe medeleden deze noodiging thands tot U richten, het is omdat het hun heeft toegeschenen, dat het oogenblik gekomen is, en dat God ons allen roept tot de vraag aan elkander en aan ons zelve, hoedanig toch in deze gewichtige dagen onze post en onze plicht is, en of wy niet werkelijk schuldenaren zijn jegens die Kerk, welke wy beminnen, en tot welke wy van harte belijden te behooren, ten einde zy werkelijk en wezenlijk een huis Gods zy, gebouwd op het eenig en waarachtig fundament JEZUS CHRISTUS, welke is God geopenbaard in het vleesch.

Genade en vrede zy met ons en met geheel het Israël Gods.

O. G. HELDRING.
J. C. J. SECRETAN.
J. J. VAN TOORENENBERGEN.
G. GROEN VAN PRINSTERER.
A. CAPADOSE.
IS. DA COSTA.
A. MACEAY.

Amsterdam, Junij 1848.

NOODIGING aan Leeraars, Opzieners en Leden
der Nederlandsche Hervormde Kerk, tot eene
zamenkomst ter beraadslaging over belangrijke
aangelegenheden, zoowel den vorm als de leer
dier Kerk betreffende.

BROEDERS EN MEDELEDEN!

De ondergeteekenden hebben op zich genomen ter uwer kennis te brengen, dat het aan eenige leden der Hervormde Kerk, onder welke ook Leeraren, goed gedacht heeft, zich te vereenigen om den toestand der Kerk in deze dagen ernstig met elkander te bespreken. Een zamenkomst tot dat einde heeft plaats gehad te 's Hage, op den 17^{den} Mei l.l. *), en eenstemmig is aldaar de erkenning geweest,

Dat de Hervormde Kerk, gelijk die zich heden ten dage in ons land bevindt, zoo niet rechtens althans feitelijk is afgeweken van de groote beginselen van Gods eigen Woord, zoo ten aanzien van de leer als van den vorm,

Dat uit dezen stand van zaken noodwendig volgt de kwetsing van veler geweten in de uitoefening der heiligste plichten,

Dat op allen, die de waarheid liefhebben, gelijk die in CHRISTUS JEZUS is, de verplichting rust om tegen een zoodanigen toestand der Kerk te protesteeren en den terugkeer te vorderen tot de even bedoelde grondbeginselen, in het Evangelie van God nedergelegd.

Intusschen heeft eene ondervinding van vele jaren reeds de vruchteloosheid getoond van elken stap tot een zoodanigen terugkeer, zoo lang de Kerk in het land bestierd wordt naar hare tegenwoordige instellingen.

Men heeft alzoo evenzeer erkend, dat in den gegevenen toestand

*) Deze zamenkomst was gearresteerd in eene voorafgegane Vergadering, gehouden te Amsterdam den 4^{en} Mei bepaaldelijk over deze belangrijke aangelegenheid. Het Verslag is geplaatst in de *Vereeniging* van Junij l.l. bladz. 787 en 788, waartoe wy den belangstellenden lezer verwijzen.

eene gebiedende noodzakelijkheid, voor alle dingen, het herstel van de kerkelijke organisatie op haren wezenlijken grondslag vordert.

Men heeft zich overtuigd, dat in den tegenwoordigen kerkvorm *schending* plaats heeft der rechten van een gedeelte der Opzieners door het andere, *schending* bovenal der rechten van geheele Gemeenten, als die van alle deelneming aan de zaken zijn uitgesloten, uit kracht van een stelsel van zoogenaamde vertegenwoordiging, hetwelk alle de machten te zamen trekt binnen het beheer van eenige zeer weinigen.

Men heeft erkend, dat de beginselen eener ware en wijze vrijheid, even verwijderd van bandeloosheid en wanorde als van willekeur, en met zich voerende gelijken waarborg voor bestendigheid en voor levensbeweging in de Kerk, klaar en kenlijk genoeg zijn ontwikkeld in het Nieuwe Testament, om het tegenwoordig bij ons bestaande stelsel van kerkregering te veroordeelen en aan onze kerkelijke instellingen een anderen grondslag dan den tegenwoordigen te geven.

Die beginselen zijn gelegen in het recht der Gemeenten, om deel te nemen aan de verkiezing hunner Leeraars en Opzieners, en in het deel, dat aan elk individueel lid der Gemeenten van dat recht toekomt, overeenkomstig de beloften van God, die hem als zoodanig geschonken zijn.

De vergadering verklaarde zich eenstemmig overtuigd, dat dit de aangewezen weg is en het eenige middel om, met de hulp en met den zegen van het verheerlijkt Hoofd Zijner Kerk en van den Heiligen Geest, dien Hij aan allen, die gelooven, beloofd heeft, eene levenskracht in de Kerk te herstellen, welke daarentegen het thans bestaande stelsel uit zijnen aart niet anders kan dan doen verstikken.

Dien overeenkomstig is besloten om,

Ten einde tot eene dergelijke wezenlijke vertegenwoordiging der Kerk, op het Evangelie gegrond, te geraken,

Alle Leden en in het bijzonder de Leeraars en Opzieners der Gemeenten, die in de boven uitgedrukte gevoelens deelen, te noodigen om zich op den 18^{den} Augustus eertkomende te Amsterdam te vereenigen*), ten einde zich in den geest des geloofs en der liefde over deze groote aangelegenheden te verstaan en alzoo de middelen te be-

*) De Broeders die voornemens zijn deze Vergadering, zoo God wil, by te wonen, worden vriendelijk verzocht minstens acht dagen te voren (d. i. uiterlijk op den 11^{en} Augustus) daarvan schriftelijk keunis te willen geven, het zy aan eenen der ondergeteekenden, het zy by de Redactie van het Tijdschrift *de Vereeniging* (Heerengracht bij de Wolfenstraat, te Amsterdam).

ramen, tot verkrijging van eene wederherstelling der Kerk op haren waren grondslag, opdat zy in dien weg aan hare verhevene roeping moge kunnen beantwoorden.

Broeders! indien uwe medeleden deze noodiging thands tot U richten, het is omdat het hun heeft toegeschenen, dat het oogenblik gekomen is, en dat God ons allen roept tot de vraag aan elkander en aan ons zelve, hoedanig toch in deze gewichtige dagen onze post en onze plicht is, en of wy niet werkelijk schuldenaren zijn jegens die Kerk, welke wy beminnen, en tot welke wy van harte belijden te behooren, ten einde zy werkelijk en wezenlijk een huis Gods zy, gebouwd op het eenig en waarachtig fundament JEZUS CHRISTUS, welke is God geopenbaard in het vleesch.

Genade en vrede zy met ons en met geheel het Israël Gods.

O. G. HELDRING.

J. C. J. SECRETAN.

J. J. VAN TOORENENBERGEN.

G. GROEN VAN PRINSTERER.

A. CAPADOSE.

IS. DA COSTA.

A. MACKAY.

Amsterdam, Junij 1848.

Door de Commissie voor de Bijeenkomst van 18 Aug. 1848 te Amsterdam zal aan de Vergadering, in de eerste plaats, voorgesteld worden zich te vereenigen met de volgende Verklaring.

Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.

Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer, Eigen Wetgeving der Kerk, en Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.

Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid

der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de voortduring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.

Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.

Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkenning en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantsche, Christelijke Kerk, te niet gaat.

Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt van Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend.

Dat, wat de Eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werking, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele

verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereinbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindheden onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager Onderwijs zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft.

Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opziensers en Diakenen voorschrijft, van het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt¹ en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt²; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in

¹ Hand. VI. 2, 5. XV. 22.

² 1 Petr. V. 3.

naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gespeeld heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet langer mag worden miskend.

Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatig toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Arme-
wezen, Bijbelverspreiding, Zendingzaak, en wat dies meer zij) een plicht is, dáár sedert veel te lang, tot groot nadeel der Gemeente verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.

*Door de Commissie voor de Bijeenkomst
van 18 Aug. 1848 te Amsterdam zal
aan de Vergadering, in de eerste plaats,
voorgesteld worden zich te vereenigen met
de volgende Verklaring.*

Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.

Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer, Eigen Wetgeving der Kerk, en Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.

Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid

der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de voortdoring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.

Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.

Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkenning en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantische, Christelijke Kerk, te niet gaat.

Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt var Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend.

Dat, wat de Eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werkring, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele

verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereinigbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindheden onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager Onderwijs zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft.

Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opzieners en Diakenen voorschrijft, van het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt¹ en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt²; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in

¹ Hand. VI. 2, 5. XV. 22.

² 1 Petr. V. 5.

naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gespeeld heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet langer mag worden miskend.

Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatig toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Armwezen, Bijbelverspreiding, Zendingzaak, en wat dies meer zij) een pligt is, dáár sedert veel te lang, tot groot nadeel der Gemeente verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.

Door de Commissie voor de Bijeenkomst van 18 Aug. 1848 te Amsterdam zal aan de Vergadering, in de eerste plaats, voorgesteld worden zich te vereenigen met de volgende Verklaring.

Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.

Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer, Eigen Wetgeving der Kerk, en Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.

Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid

der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de voortdoring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.

Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.

Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkenning en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantische, Christelijke Kerk, te niet gaat.

Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt van Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend.

Dat, wat de Eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werkring, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele

verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereenigbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindheden onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager Onderwijs zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft.

Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opzieners en Diakenen voorschrijft, van het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt¹ en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt²; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in

¹ Hand. VI. 2, 5. XV. 22.

² 1 Petr. V. 5.

naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gespeeld heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet langer mag worden miskend.

Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatig toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Arme-zezen, Bijbelverspreiding, Zendelingzaak, en wat dies meer zij) een pligt is, dáár sedert veel te lang, tot groot nadeel der Gemeente verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.

Door de Commissie voor de Bijeenkomst van 18 Aug. 1848 te Amsterdam zal aan de Vergadering, in de eerste plaats, voorgesteld worden zich te vereenigen met de volgende Verklaring.

Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.

Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer, Eigen Wetgeving der Kerk, en Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.

Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid

der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de voortdoring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.

Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.

Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkenning en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantsche, Christelijke Kerk, te niet gaat.

Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt van Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend.

Dat, wat de Eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werkring, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele

verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereinigbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindheden onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager Onderwijs zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft.

Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opzieners en Diakenen voorschrijft, van het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt¹ en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt²; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in

¹ Hand. VI. 2, 5. XV. 22.

² 1 Petr. V. 3.

naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gespeeld heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet langer mag worden miskend.

Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatigen toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Arme-
wezen, Bijbelverspreiding, Zendelingzaak, en wat dies meer zij) een pligt is, dáár sedert veel te lang, tot groot nadeel der Gemeente verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.

A D R E S

A A N

DEN EERWAARDEN KERKERAAD

DER

**NEDERDUITSCHER HERVORMDE GEMEENTE TE
AMSTERDAM,**

ingeleverd den 7^{den} December 1848.

De Leden der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Amsterdam welke zich met den inhoud van dit Adres vereenigd gevoelen, kunnen daarvan doen blijken, door dit gedrukte exemplaar, behoorlijk onderteekend, onder couvert aan den Kerkeraad in te zenden.

Aan den Eerwaarden Kerkeraad
der Nederduitsche Hervormde
Gemeente te Amsterdam.

WEL EERWAARDE EN EERWAARDE HEEREN!

De ondergeteekenden Leden der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Amsterdam, hebben zich aldaar op den 18 Augustus l.l. met vele Leeraars, Opzieners en Leden uit andere vaderlandsche Gemeenten vereenigd, tot het afleggen eener verklaring die, door den druk openbaar gemaakt, ook aan UWE. niet onbekend zal zijn. Zij hebben daarbij te kennen gegeven dat zij, hoewel met velen eene nieuwe organisatie, waarbij de eigen wetgeving der Kerk en de vrijheid der Gemeente hersteld wordt, hoogstwenschelijk achtende, evenwel alle organisatie onvoldoende moesten verklaren waarbij niet de grondslag zelf der Kerk, hare geloofsleer, werd erkend en ter goeder trouw gehandhaafd.

Van de Synode is sedert een Project algemeen Reglement uitgegaan, en aan de kerkelijke Besturen ter beoordeeling ingezonden, hetgeen thans ook ter algemeene kennis is gebracht. De ondergeteekenden hebben gemeend, dat zij in verband met hunne verklaring van 18 Augustus, niet achterwege mogten blijven hun gevoelen over een zoo aangelegen onderwerp voor den Kerkeraad hunner Gemeente open te leggen. Bij de waardeering van het goede dat in het Project-Reglement gevonden wordt, ten aanzien van kerkvorm en vrijheid der Gemeente ontbreekt het echter, huns inziens, in beide opzigten ook niet aan stof tot meer of minder gewigtige aanmerkingen; doch

daar de aanwijzing hiervan tot eene, voor het tegenwoordig doel, minder passende uitvoerigheid zoude moeten leiden, gevoelen de ondergeteekenden zich gedrongen de aandacht uwer Vergadering bij deze uitsluitend te vestigen op hetgeen, in verband met hun bovenaangegeven standpunt, wel het meest belangrijke mag genoemd worden. — Zij bedoelen art. 5, waar gezegd wordt dat het hoofddoel van allen, aan wie eenig kerkbestuur wordt opgedragen behoort te zijn: *Handhaving en aanbeveling van de Evangelische Belijdenis der Hervormde Kerk*. De ondergeteekenden zouden als Leden der Gemeente door dit artikel eenigermate gerustgesteld kunnen zijn, indien de ondervinding van vele jaren tot op dezen dag niet had geleerd dat ook, met art. 9 van het bestaande Reglement, het openlijk verbreiden van allerlei dwalingen en de bestrijding van de hoofdwaarheden onzer Belijdenis zonder eenigen tegenstand van de zijde der Kerkbesturen is, en steeds wordt geduld. — Het is uit de verklaring van den 18 Augustus voldoende gebleken (en wordt door de ondergeteekenden voor zoo velen zij die Vergadering niet konden bijwonen herhaald) dat zij geen formulierdwang begeeren, noch kleingeestige letterzifterij, noch oprakelen van verouderde twisten, noch uitsluiting op kerkelijk gebied van andersdenkenden in zaken niet onmiddellijk tot onzen eenigen troost in leven en in sterven in verband staande: — evenwel, zal de Nederlandsche Hervormde Kerk geene fictie zijn, zal zij hare geschiedenis van drie eeuwen niet verloochenen; dan kan, dan mag zij niet toelaten, dat de hoofdwaarheden des heils, als daar zijn: het Goddelijk gezag van geheel de Heilige Schrift, de eeuwige en waarachtige Godheid van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, de verzoening in het bloed des kruises, de noodzakelijkheid der vernieuwing en wedergeboorte van den mensch door den Heiligen Geest, de regtvaardiging door het geloof, de vrije Genade Gods, en wat meer door de

Kerken der Hervorming als levensbeginsel van haar bestaan, ten allen tijde is vastgehouden, thans als zaken van ondergeschikt belang aan de willekeur van ieders bijzondere meening zouden worden prijs gegeven. De ondergeteekenden achten het tegenwoordig oogenblik hoogstgewichtig voor de Nederlandsche Hervormde Kerk: in de eerlijke opvatting en toepassing van art. 5 ligt, naar den mensch gesproken, hare geheele toekomst als Kerkgenootschap. — Reeds al te lang hebben velen in de Gemeenten reikhalzend uitgezien, naar de verklaring van hetgeen dan toch eigenlijk: *hoofdzaak en wezen* wordt geacht in de leer der Kerk. Die billijke wensch wordt bij art. 5 niet bevredigd: evenmin is het Rapport der Commissie geschikt om de bestaande onzekerheid weg te nemen. Welke toch is de belijdenis wier handhaving wordt aanbevolen? is zij alleen geldend voor zoo veel zij naar ieders meening Evangelisch kan worden genoemd? Of is zij alleen Evangelisch uit kracht dat de Kerk verklaart, zich alleen te beroepen op het Evangelie van God met afwijzing van alle menschelijk gezag? Naar het gevoelen der ondergeteekenden, is de Belijdenis onzer Kerk wel niet iets anders, maar buiten twijfel toch iets meer dan zulk een bloot beroep dat niets dan een algemeenen band van vereeniging met alles wat onroomsch heet, daartelt. De Kerk heeft ten allen tijde uit de Heilige Schrift met duidelijke woorden tegen de dwaling getuigd, en ook tevens positief naar de Schrift beleden wat zij geloofde, en zoude dan in onzen tijd, waarin men zich vaak zelfs op het gezag van CHRISTUS beroept, en dat zijner Apostelen die ons zijn Woord hebben overgeleverd, zijn Persoon en werk verklaard, op den achtergrond plaatst, de Apostolische waarschuwing, Gal. I: 6—9, geene behartiging meer behoeven?

Art. 5 in verband met het Rapport der Commissie, kan naar het gevoelen der ondergeteekenden tot niets

anders leiden, dan tot de eindelijke vernietiging der Nederlandsche Hervormde Kerk als zoodanig en hare oplossing in een algemeen negatief Protestantisme, waarbij het regt om te prediken wat ieder, naar zijne subjectieve opvatting, Evangelie noemt, als hoofdregel geldt. Indien zoodanige losbandigheid in de Kerk regtens moet worden toegelaten, dan belet niets dat zij tot eene consequentie worde gedreven, die nu nog door velen als een ijdel schrikbeeld beschouwd, evenwel, binnen korteren of langeren tijd (tenzij de Heer het verhoede) ook onder ons kan worden verwezenlijkt: of wordt niet reeds in Duitschland door een Hoogleraar in de Christelijke Godgeleerdheid openlijk verkondigd dat het geloof aan een personen God niet meer in aanmerking mag komen, en is het ook niet reeds, ten gevolge van de onverschilligheid der Kerk omtrent het Akademisch onderwijs, op eene onzer Hoogescholen zoo verre gekomen, dat men tot het Leeraarambt niet kan worden toegelaten, tenzij men zich heeft hooren bewijzen dat het Evangelie een wespennest van fabelen is? — Men zal dus de ondergeteekenden niet van overdrijving kunnen beschuldigen, indien zij, met volle waardeering der wetenschap in het algemeen, echter op kerkelijk gebied waarborgen verlangen tegen zoodanigen toestand; noch hun spitsvindigheid verwijten, indien zij verklaren, dat art. 5 in verband met het Rapport der Commissie, hunne regtmatige bezorgdheid opwekt. — Zij willen echter bij den strijd der meeningen en de onvastheid daardoor in veler gemoed ontstaan, geene onbillijke eischen doen, maar zouden zich ter wegneming van alle redelijk wantrouwen tevreden kunnen stellen, zoo de Kerk in korte, krachtige en ronde woorden getuigenis gaf van hetgeen de kern en het wezen harer Belijdenis als Christelijke, Protestantsche, Hervormde Kerk uitmaakt. Evenwel verklaren de ondergeteekenden gaarne en openlijk dat zij, noch van zulk een

getuigenis noch van eenig formulier of menschelijk geschrift het herstel der Waarheid verwachten: zij weten dat te midden van alle dwalingen en verwickelingen op kerkelijk gebied, het Godsrijk individueel meer en meer uitgebreid, de Gemeente van CHRISTUS vergaderd en het geloovig uitzigt op Zijne toekomst van dag tot dag bij velen levendiger wordt; — zij verblijden zich in de ondervinding dat de aanvallen van ongelooft en neologie op het gemeenschappelijk eigendom der Waarheid, de geloovigen uit verschillende Kerkgenootschappen nauwer vereenigt en houden zich verzekerd, dat ook de kenmerkende waarheden die de Nederlandsche Hervormde Kerk belijdt, niet met het uiterlijk Kerkgenootschap kunnen vallen maar in het Woord van den levenden God en in de harten der geloovigen zullen voortleven. — De volledige erkenning van dit alles doet echter niets te kort aan den plicht die op de ondergeteekenden, volgens hunne innigste overtuiging, rust om als leden der Kerk op het aangewezen standpunt getrouw te blijven en niet stilzwijgend toe te laten dat, bij verbetering van de uitwendige inrigting der Kerk, haar wezen zoo al niet openlijk verloochend, althans een toestand van *dubbelsinnigheid* bestendig, veelmin gewettigd worde, bedroevend voor ieder eerlijk gemoed en zeker niet welgevallig in de oogen van dien God, die waarheid eischt in het binnenste.

De ondergeteekenden vinden zich alzoo gedrongen te protesteren tegen elke uitlegging van art. 5 van het Project-Reglement waarbij de Nederlandsche Hervormde Kerk van haren historischen grondslag zoude worden losgemaakt en aan het regt dier Kerk op de handhaving der waarheden die zij belijdt, eenigermate zoude worden te kort gedaan. — Zij leggen dit Protest in uwe vergadering neder, niet alleen opdat van deze hunne daad ten allen tijde zoude kunnen blijken, maar ook in het vertrouwen dat UWEerw., overeenkomstig uwe gewigtige

roeping als voorgangers en vertegenwoordigers der Gemeente, de voorgestelde zaak zelve, in ernstige overweging zult nemen en daaraan gevolg geven.

De Heer leide u door Zijnen Heiligen Geest in de waarheid, opdat Zijn Naam onder ons verheerlijkt en de Gemeente opgebouwd worde in geloof, hoop en liefde. Amen!

AMSTERDAM, den 7 December 1848.

(Get.) H. C. HOOFT GRAAFLAND,	I. DA COSTA,
G. H. DE MAREZ OYENS,	L. DE GRAAFF,
J. BECHTOLD,	J. VAN KLAVEREN,
G. BREDIE,	P. J. BRAT,
J. P. KELDERMAN,	J. A. VAN MUNNEN,
G. VAN HEETEREN,	C. M. HAFNER,
P. W. NUMINK,	B. B. BLOMKAMP,
G. STEYLING,	J. DE VOOGT,
H. BAGGELAAR,	J. C. BAGGELAAR,
J. KROPHOLLER,	J. H. KROT,
J. L. SCHIETHART,	J. STROEVE Bz.,
H. C. VAN DER LINDEN,	P. W. SCHOLTEN,
C. W. R. SCHOLTEN,	W. MARTELS,
W. MARTELS Jr.,	J. D. WALLER,
G. SCHEEPMAKER Wz.,	J. L. GREGORY PIERSON,
J. BRUGMANS,	J. DINGER.

De ondergeteekende verklaart bij deze zich volkomen met den inhoud van bovenstaand Adres te vereenigen.

AMSTERDAM, den

LTK Beets

C 8 2

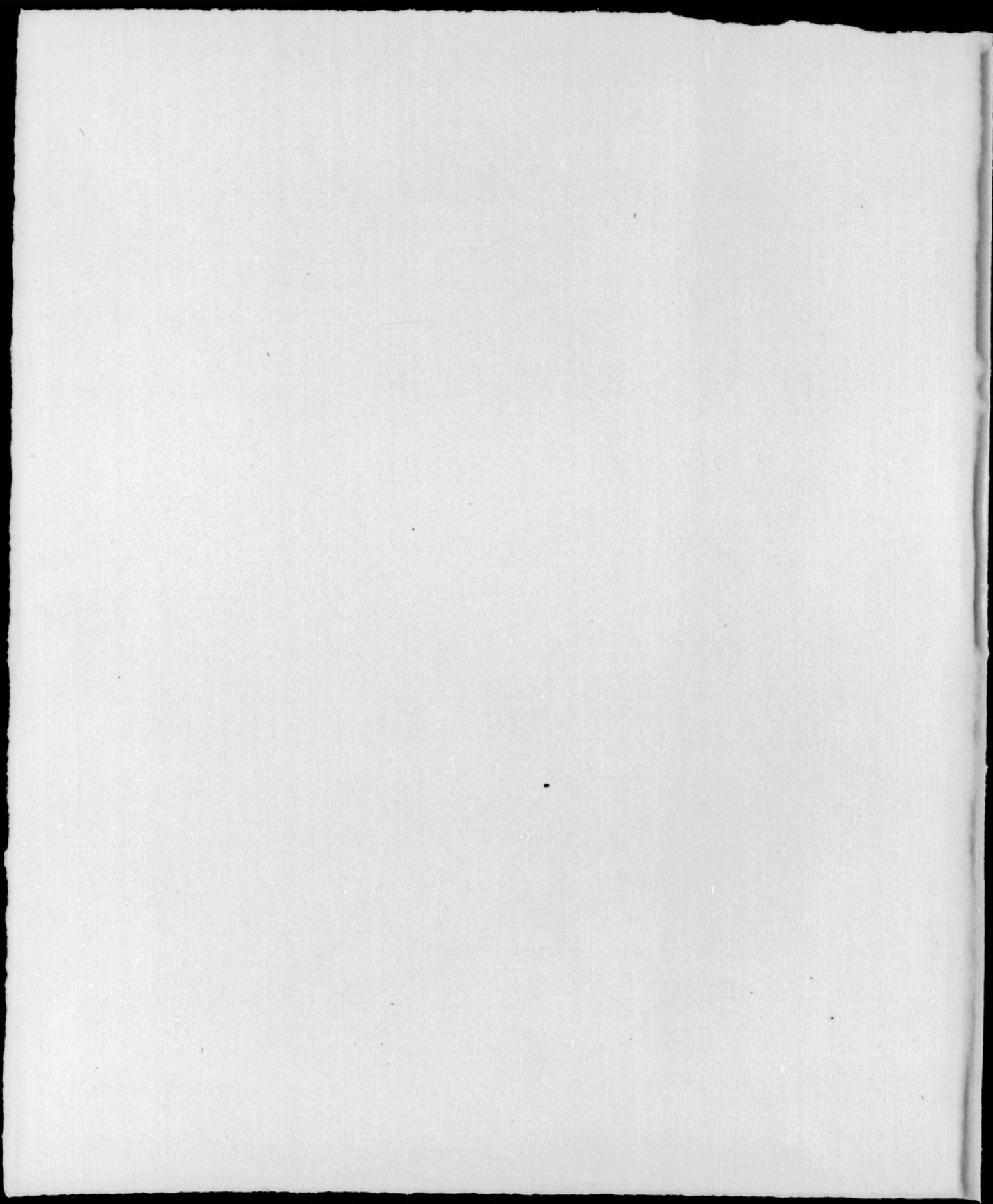
✱

2

1854.

Adres aan den Koning.
betreffende
de Verhouding v.d. N.-Hers.-Kerk
tot de
Theol. Faculteiten.

2
*De Steller is
J. A. Wiermer.
Auct.*

A D R E S

AAN

Z. M. DEN KONING,

BETREKKELIJK DE VERHOUDING VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK

TOT DE

THEOLOGISCHE FACULTEITEN

AAN

'S LANDS HOOGESCHOLEN;

INGEDIEND DOOR

LIDMATEN VAN DE HERVORMDE GEMEENTE

TE

AMSTERDAM.

AMSTERDAM,
G. VAN PEURSEM,
1854.

15 Cents.

A D R E S

AAN

Z. M. DEN KONING,

BETREKKELIJK DE VERHOUDING VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK

TOT DE

THEOLOGISCHE FACULTEITEN

AAN

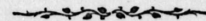
'S LANDS HOOGESCHOLEN;

INGEDIEND DOOR

LIDMATEN VAN DE HERVORMDE GEMEENTE

TE

AMSTERDAM.

AMSTERDAM,
G. VAN PEURSEM,
1854.

VOORWOORD.

Het is bekend, dat in de meeste Hervormde gemeenten van ons Vaderland, ernstige en naauwgezette christenen, wier geloof en wandel door Gods heilig en eeuwig blijvend Woord geregeld worden, en die met hart en ziel verbonden zijn aan de groote waarheden van het christendom, welke door de gezegende Kerkhervorming van de 16^e eeuw weder in het licht en in het leven traden, bij gemis van getrouwe predikanten, in den regel van het genot van prediking en onderwijs verstoken zijn. Ontegenzeggelijk hebben alle leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk grond en recht om zich te beklagen, dat zoovele mannen, die voorbeelden behoorden te zijn van de kudde, over welke zij zich tot herders laten aanstellen, zich niet ontzien eene bediening aan te nemen, voor wier eerlijke en getrouwe uitoefening, zij noch de vereischte overtuigingen, noch den noodigen lust, noch de gevorderde bekwaamheden bezitten. Maar zal de strijd tegen den verderfelijken stroom des ongeloofs, die zich over de Kerk heeft uitgestrekt, niet in vele opzigten doelloos zijn, dan behoort men in de eerste en voornaamste plaats het oog te vestigen op de bron, waaruit die stroom zijn oorsprong neemt. Die bron moet gezocht worden in 's Lands Academiën, waar

de aankomende leeraren van de Nederlandsche Hervormde Kerk eene opleiding ontvangen, evenzeer in strijd met de indrukken, welke de studerende jongeling in het christelijke ouderlijke huis ontvangen heeft, als met de pligten, tot wier vervulling hij in lateren leeftijd zal geroepen zijn.

Het is om die reden, dat de »Vereeniging ter handhaving en verdediging van de leer en de regten der Nederduitsche Hervormde Kerk,» te Amsterdam, gemeend heeft, het hier volgende Adres aan Zijne Majesteit den Koning te moeten toezenden. Het strekt haar tot genoegen te kunnen berigten, dat dit Adres door haar is aangenomen in volkomen overeenstemming met de Besturen van hare Zuster-vereeningden in Rotterdam en 's Hage, door wier leden bij afzonderlijke Adressen aan Zijne Majesteit die overeenstemming zal worden kenbaar gemaakt.

Het is de wensch der Vereeniging, dat hare stem allerwege weérklank moge vinden in de Nederlandsche Hervormde Kerk, en dat de geloovige leden, onder aanroeping van hunnen getrouwen Verbonds-God, de handen mogen ineenslaan tot het aanwenden van pogingen om, onder Zijnen zegen, de Kerk te verlossen van de ongehoorde heerschappij, die het Ongeloof zich over haar heeft aangematigd.

Aan den Koning!

SIRE!

De ondergeteekenden, allen leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk en woonachtig te Amsterdam, wenden zich met eerbied tot Uwe Majesteit, om Haar hunne bezwaren omtrent de bestaande verhouding van de Nederlandsche Hervormde Kerk tot de Theologische Faculteiten aan 's Lands Hoogeschoolen kenbaar te maken.

Het is aan Uwe Majesteit bekend, dat de Nederlandsche Hervormde Kerk, wat het onderwijs en de prediking in haar eigen boezem betreft, zich sedert eene reeks van jaren in volslagen verwarring bevindt, en dat hooggaande twisten en verdeeldheden, die de geheele kerk dreigen te sloopen, daarvan het natuurlijke en bedroevende gevolg zijn geworden.

Bij den wensch van de ondergeteekenden, om de aandacht van Uwe Majesteit te bepalen bij de omstandigheid, dat deze treurige toestand van de Hervormde Kerk voor een goed deel geweten moet worden aan de Regering, haasten zij zich tevens, ter voorkoming van alle misverstand, de verklaring af te leggen, dat het geheel buiten hunne bedoelingen ligt

de tusschenkomst der Regering in te roepen, om tuschen waarheid en dwaling te beslissen, of om de getrouwe leden der Kerk *op kerkelijk gebied* te hulp te komen.

Alles wat de ondergeteekenden verlangen is dit, Sire! dat de Regering, *op het gebied van den Staat*, aan de Nederlandsche Hervormde Kerk regt doe wervaren; — dat zij die Kerk niet belemmere in haar grondwettig bestaan, in hare zelfstandige ontwikkeling, en in de vrije uitoefening van hare gemeenschappelijke godsdienst.

Maar tot het grondwettig bestaan, de zelfstandige ontwikkeling en de vrije godsdienstoefening van de Nederlandsche Hervormde Kerk behoort in de eerste en voornaamste plaats: de vorming en opleiding van hare leeraars op zoodanige wijze, dat die leeraars niet in eene bepaald vijandige houding staan tegenover de Kerk waarin zij dienen, maar dat zij voor die Kerk en hare Belijdenis liefde en hoogachting bezitten en openbaren; — en het is juist in dit opzigt, Sire! dat de Nederlandsche Hervormde Kerk zich in een zonderlingen en bedroevenden toestand bevindt, en zich sedert lange jaren over de handelwijze der Regering heeft te beklagen.

De ondergeteekenden zeiden: dat de Nederlandsche Hervormde Kerk zich, wat de vorming en opleiding van hare leeraars betreft, *ook in een zonderlingen toestand bevindt*; — zij verzoeken van Uwe Majesteit eerbiedig de vrijheid om de gronden, waarop dit hun beweren rust, kortelijk te mogen ontwikkelen.

Nog altoos blijft, niettegenstaande de voorschriften van de herziene Grondwet, het Hooger Onderwijs geregeld volgens de bepalingen van het Koninklijke Besluit van 2 Augustus 1815.

Bij dat Besluit heeft de Regering zich belast met de vorming en opleiding van de leeraars voor de Nederlandsche Hervormde Kerk, *zonder dat aan die Kerk ook zelfs de geringste invloed op de vorming van hare toekomstige leeraren werd toegekend*.

Art. 56 bestemt de Theologische faculteit aan 's Lands Hoogeschole *uitsluitend* ter vorming van de leeraren voor de Hervormde Kerk, en zegt uitdrukkelijk: »De onderwerpen van het onderwijs zullen verdeeld zijn in vijf faculteiten: 1. Die van godgeleerdheid, *tot vorming der kweekelingen voor den Hervormden Godsdienst,*» enz.

Dat de godgeleerde faculteit aan 's Lands Hoogeschole *bepaald en uitsluitend* ingesteld is tot vorming en opleiding van de leeraars voor *de Nederlandsche Hervormde Kerk*, blijkt bovendien ook hieruit, dat aan de behoeften der andere godsdienstige gezindheden bij het zelfde Besluit, en ook sedert, op eene andere wijze is te gemoet gekomen.

Zoo zegt Art. 58: »Aan de behoefte van het hooger onderwijs in *den Roomsche-Katholieken Godsdienst* zal door het subsidieëren van *Seminaria* op den tegenwoordigen voet voldaan worden.»

En Art. 59: »Insgelijks zullen subsidieën worden bepaald, ten behoeve van het hooger onderwijs in den godsdienst bij *de Lutherische, Doopsgezinde en Remonstrantsche gezindheden.*»

Doch, de Regering heeft zich niet slechts door het instellen eener theologische faculteit aan 's Lands Hoogeschole *uitsluitend voor de Hervormde gezindheid*, met de vorming en opleiding van de leeraren voor de Nederlandsche Hervormde Kerk belast, — zij heeft er voor zich ook een *monopolie* van gemaakt om aan die Kerk hare leeraren te leveren, door haar te *verbieden* ze van elders te trekken.

Art. 116 toch zegt weder uitdrukkelijk: »Niemand »bij het Hervormde Kerkgenootschap zal tot den predikdienst, als predikant, toegelaten worden, zonder »ten minste den graad van kandidaat in de letteren, »en dien van kandidaat in de theologie bekomen, en »daarenboven de bewijzen van een tweejarig met vrucht »bijwonen der lessen, over de uitlegkunde van het »Oude en Nieuwe Testament, de dogmatiek, de christelijke zedekunde en landhuishoudkunde, overgegeven »te hebben.»

Alzoo heeft de Regering zich het uitsluitende regt voorbehouden, om aan de Hervormde Kerk leeraren te geven; en wordt door die Kerk in den regel de bevoegdheid gemist om andere leeraars te bezitten dan die, welke de Regering wel voor haar heeft gelieven op te leiden.

Ter voltooiing van de schets van den onmondigen en afhankelijken toestand, waarin de Hervormde Kerk bij dat Besluit gebragt is, mogen de ondergeteekenden niet nalaten ook nog te wijzen op Art 128, dat uitdrukkelijk verklaart: »Alle de professoren, zoowel »die aan de universiteit van Leiden, als aan die van »Utrecht en Groningen, zijn LANDSBEAMBTEN.»

De Nederlandsche Hervormde Kerk is dus sedert 1815 door de Regering *genoodzaakt* geworden om uitsluitend leeraren te hebben, die zij door hare *beambten* opgeleid en gevormd heeft, en een iegelijk kan derhalve in den tegenwoordigen diepbetreuenswaardigen toestand van de Hervormde Kerk met juistheid zien, op welk eene wijze de Regering zich van de taak, die zij op zich nam, gekweten heeft, en met welk een geest *de beambten*, aan wie zij de teederste en dierbaarste belangen dier kerk voortdurend heeft toevertrouwd, zijn bezielde geweest.

Sire! De ondergeteekenden gelooven, dat zij niet te veel zeggen, wanneer zij beweren, dat zoo de Regering zich het monopolie toegekend heeft, om aan de Nederlandsche Hervormde Kerk de predikanten te leveren, dan althans aan die Kerk het regt niet kan worden betwist om te verlangen, dat de Regering haar ten minste *bruikbare* predikanten levert; — predikanten die, gelijk de ondergeteekenden zeiden, *voor de Kerk en hare Belijdenis liefde en hoogachting bezitten en openbaren.*

Dit is echter niet geschied; — het tegendeel heeft plaats gehad. De Regering heeft, door hare beambten, de professoren, aan de Nederlandsche Hervormde Kerk voortdurend predikanten geleverd, *wien geleerd was de Belijdenis dier Kerk te verachten, en iedere grondwaarheid van het christendom, door haar vooruitgezel, te miskennen.*

Zoo de Nederlandsche Hervormde Kerk ook thans nog inderdaad vele leeraren bezit, (en de ondergeteek-

kenden erkennen dankbaar dat dit zoo is), die wegens hun onvoorwaardelijken eerbied voor Gods Woord; wegens hunne goede trouw en hunne gehechtheid aan de Belijdenis der Kerk, de hoogachting en liefde der godvruchtigen verdienen en genieten, is zulks niet *ten gevolge*, maar integendeel, *niettegenstaande* de opleiding en het onderwijs, die zij aan 's Lands Hoogescholen genoten hebben.

Aan 's Lands Hoogescholen, bij de Theologische Faculteiten, — bepaald en uitsluitend ten behoeve van de Hervormde Kerk ingesteld, — worden de Belijdenis van de Hervormde Kerk en de christelijke grondwaarheden, die zij handhaaft en op den voorgrond stelt, met de diepste verachting bejegend; en wel verre dat de Regering aan de Nederlandsche Hervormde Kerk *bruikbare* leeraren leveren zou, ziet men thans het treurige schouwspel, dat de Hervormde Kerkleer door de meesten hunner, in geschrift en van den kansel, openlijk wordt bespot en bestreden.

In dezen toestand van de Nederlandsche Hervormde Kerk moet de Regering *haar* werk, de vrucht van *haar* onderwijs erkennen. Maar de ondergeteekenden laten het dan ook gaarne aan Uwe Majesteit zelve over te beoordeelen, of de Hervormde onderdanen van Uwe Majesteit niet feitelijk in al de deelen van hunne godsdienst verhinderd en gekrenkt worden, wanneer de Regering stelselmatig zorg draagt, dat 's Lands Hoogescholen aan de Hervormde Kerk predikanten leveren, die het als hun eersten en hoogsten plicht beschouwen de Belijdenis van de Kerk waarin zij dienen te bestrijden?

De ondergeteekenden vertrouwen, Sire! dat van hen het bewijs niet gevorderd zal worden, dat de toestand van de Nederlandsche Hervormde Kerk inderdaad is gelijk zij dien zoo even hebben geschetst.

Hoe gaarne zouden zij wenschen, dat in dezen nog staving en bewijs kon worden noodig geacht. Zij zouden dan ten minste den schralen troost bezitten, dat het kwaad, hetwelk de Hervormde Kerk verteert, niet zoo algemeen doorgedrongen en niet zoo openlijk uitgebroken was.

Maar thans, Sire! is de positieve afkeer van de meerderheid der Hervormde predikanten omtrent de Hervormde Kerkleer voor niemand een geheim. Wanneer Hervormde Kerkbesturen, van de hoogste tot de laagste, zich omtrent de verbindende kracht der Hervormde Belijdenisschriften officieel verklaren moeten, slaat men hunne handelingen gade met medelijden en verbazing. Met medelijden, van wege de verschillende bogten, waarin zij zich wringen moeten om zich aan hunne heiligste verplichtingen te onttrekken; met verbazing, van wege het sofistishe en elastieke der uitdrukkingen, waardoor zij iedere verplichting tot verkondiging en handhaving der Hervormde Kerkleer hersenschimmig maken.

Maar leest men daarentegen de geschriften en hoort men de leerredenen, gaat men de kerkelijke handelingen en de samenstelling van kerkeraden na, dan is het voor ieder duidelijk en onbetwistbaar, dat de meeste Hervormde predikanten er onverholen voor uit komen, dat zij de Hervormde kerkleer voor eene ergerlijke dwaalleer houden; dat in hunne oogen de le-

den der gemeente meer achtingswaardig zijn naarmate zij meer afkeerig zijn van de geloofsleer hunner Kerk, en meer bestraffenswaardig en verwerpelijk naarmate zij meer gehechtheid aan die geloofsleer openbaren; — dan komen zij er openlijk voor uit, dat de bloei van de Hervormde Kerk eerst dan volkomen zal zijn wanneer de Hervormde Kerk, in haar geheel, de Hervormde geloofsbelijdenis als een samenstel van schadelijke wangevoelens zal hebben verworpen.

Alzoo zijn, ten gevolge van de maatregelen der Regering, de Hervormden *in hunne eigene kerk* bijkans vreemdelingen geworden; — ja, men heeft hen lastige menschen, onruststokers en oproermakers durven noemen, omdat zij vasthouden aan hunne Belijdenis, en verlangen, dat hun niet alle mogelijkheid tot vrije en behoorlijke uitoefening van hunne godsdienst *in hunne eigene kerk* worde benomen.

En toch, Sire! hoe kunnen de Hervormden bij zoodanige omstandigheden lijdelijk blijven, en zich van alle tegenspraak onthouden, terwijl men hen op alle punten in hunne godsdienst aangrijpt, hun regt en vrijheid met voeten vertrcedt, en hen en hunne kinderen overstelpt met leeringen, die volgens hunne overtuiging ten hoogste verderfelijc en met de zaligheid onbestaanbaar zijn?

Inderdaad, Sire! voor uwe Hervormde onderdanen *bestaat in dit Rijk geene vrijheid van godsdienst meer!*

Het is waar, de getrouwe leden van de Hervormde Kerk worden wegens hunne overtuigingen en belijdenis niet gekerkerd, gebannen of gedood; maar zij zijn

toch gebragt in den toestand, waarin de protestanten in vroegeren en lateren tijd in *Roomsche* landen dikwijls hebben verkeerd. Zij zijn in den regel, door het gemis van getrouwe predikanten, verstoken van de gelegenheid om openbare godsdienstoefening te houden; om hunne kerkelijke bewustheid te bewaren, en hunne kinderen te doen onderwijzen in de zaligmakende waarheden van het christendom. Bij de vrijheid van hunne personen en gevoelens, die men hun vergunt, heeft men hen van niet-te-vermijden strikken omgeven, waardoor hunne nakomelingschap, zoo God het niet verhoedt, moet vallen in de armen van het ongelooft.

Eene gemeente toch kan niet zonder leeraar zijn. Maar een leeraar, *die het geloof en de belijdenis van zijne gemeente bestrijdt*, is, althans voor haar, *geen* leeraar. Hij bouwt niet op, — hij verwoest. Hij versterkt de gemeente niet in haar geloof, — maar verleidt de onvaste zielen, en rigt tweedragt en beroering aan tusschen de leden van hetzelfde ligchaam.

Wat baat het dus den Hervormden, Sire! dat ook zij deelen in de bij de Grondwet gewaarborgde vrijheid van godsdienstoefening, wanneer de Regering regelmatig zorg draagt, dat door tegenstrijdig Academisch onderwijs al de aankomende Hervormde predikanten met afkeer en vijandschap tegen de Hervormde Kerkleer vervuld zijn? Is het waarborgen van vrijheid van godsdienstoefening geene bittere ironie, wanneer de Regering, zich, bij afsluiting van alle ander wegen en middelen, belast hebbende met de vorming en opleiding der Hervormde predikanten, waakt dat

de Hervormde kansels gevuld worden door leeraars, *die de Hervormde Belijdenis bestrijden?*

De leeraren toch, welke op 's Lands Hoogeschole voor de *Hervormde Kerk* opgeleid worden, kunnen aan de *Israëlitische* en *Roomsche kerken niet meer vreemd en vijandig wezen, dan zij het zijn aan de Hervormde Kerk, beoordeeld volgens hare wettige en algemeen bekende geloofsbelijdenis.*

Waar blijft dan in zoodanige omstandigheden, voor de leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk de Grondwettige vrijheid van godsdienstoefening?

Men gaat toch niet ter kerke om zijn geloof te hooren bestrijden en verguizen; — en de geheele vrijheid van godsdienstoefening voor de Hervormde onderdanen van Uwe Majesteit komt dus hierop neder, dat zij, in stede van gezamenlijk in het huis des gebeds op te gaan, — *onverhinderd mogen te huis blijven.*

Allen die waarachtig belang stellen in de christelijke waarheid overeenkomstig de Belijdenis van de Hervormde Kerk, zijn in den regel, ten gevolge van het heerschende ongeloof aan 's Lands Academiën, verstoken van de openbare godsdienst. Dit ongeloof toch, in de kerk overgeplant, bestrijdt van de meeste kansels het geloof der gemeente, den aard en het karakter van Doop en Avondmaal, en berooft de Hervormden op ziek- en sterfbedden van de gelegenheid om christelijke herderlijke toespraak te ontvangen.

Er zijn provinciën van ons vaderland, Sire! waar de Hervormde gemeenten bijkans eenparig van Hervormde leeraars verstoken zijn; waar de getrouwe leden der Hervormde Kerk nooit in hunne bedehuizen

opgaan, maar zich des zondags in particuliere woningen vereenigen; waar zij genoegzaam nooit aan het Nachmaal des Heeren kunnen deel nemen; en waar de kinderen niet zelden ongedoopt blijven.

De treurige gevolgen van dergelijke omstandigheden zijn in het ooglopend. Wanneer de zoo hooggeprezen verdraagzaamheid en godsdienstige vrijheid in ons vaderland zich oplossen in het laten van de keus: om óf hulde te brengen aan het heerschende ongeloof, óf van alle kerkelijke gemeenschap afstand te doen, dan, Sire! maakt, bij de langdurigheid van het onrecht en bij het weinige vooruitzicht op herstel, onverschilligheid omtrent Vaderland en Kerk zich van vele gemoederen meester; — eene onverschilligheid en losheid, die zich bereids bij niet weinigen in de zucht tot *Landverhuizing* heeft geopenbaard.

Sire! De ondergeteekenden vertrouwen dat zij, bij den eerbied, dien zij voor Uwe Majesteit koesteren, ook met volkomen vrijmoedigheid tot Uwe Majesteit mogen spreken, en Haar al hunne bekommelingen bij den onduldbaren toestand, waarin de Nederlandsche Hervormde Kerk gebragt is, mogen kenbaar maken.

De ondergeteekenden kunnen de houding, welke de Regering sedert vele jaren, met betrekking tot het hooger Theologisch onderwijs, tegenover de Nederlandsche Hervormde Kerk heeft aangenomen, *niet anders dan partijdig en onrechtvaardig noemen.*

Zich belastende met de vorming en opleiding van hare predikanten, vermogt de Regering dat hooger Theologisch onderwijs niet zoodanig in te rigten, dat

door haar aan de Hervormde Kerk *bestrijders* in stede van *verkondigers* van de Hervormde kerkleer geleverd werden; maar had zij behooren zorg te dragen, dat dit onderwijs in overeenstemming was met den *aard*, het *karakter* en de *behoefsten* van de Nederlandsche Hervormde Kerk, wier kenmerk en wezen in hare Belijdenis gelegen is. Het was buiten Haar, te beoordeelen of de inhoud van de Belijdenisschriften der Nederlandsche Hervormde Kerk waarheid of dwaling zij; evenzeer als het buiten Haar is, te beoordeelen of het karakteristieke kenmerk van de Israëlitische, Roomsche, Luthersche, Doopsgezinde en Remonstrantsche kerken op waarheid of op dwaling berust.

Het moet aan de Regering genoeg zijn te weten, welke Belijdenis de Belijdenis van de Nederlandsche Hervormde Kerk *is*, om zorg te dragen, dat de aankomende leeraren voor die Kerk, in overeenstemming met die Belijdenis worden opgeleid.

De onbillijkheid van de gedragslijn, tot dusverre door de Regering bij de opleiding van predikanten voor de Hervormde Kerk gevolgd, loopt te meer in het oog, wanneer men daarbij de vrijheid vergelijkt, welke de andere godsdienstige gezindheden in de vorming harer leeraren bezitten.

Volgens de art. 58 en 59 van het aangehaalde Besluit van 2 Augustus 1815, bezitten de Roomsche-Katholieken, de Lutherschen, de Doopsgezinden en de Remonstranten eigene, doch door den Staat gesubsidieerde, *Seminaria*, waar voor deze verschillende gezindheden leeraars overeenkomstig hare eigenaardige behoeften worden opgeleid.

De Hervormde gezindheid daarentegen is, gelijk zoo even door de ondergeteekenden is aangetoond, wat de vorming en opleiding van hare leeraars betreft, *volstrekt afhankelijk gemaakt van de Regering*; en de Regering draagt door de keus der professoren, hare beambten, zorg, dat die gezindheid geene andere leeraars ontvangt dan dezulken, die het Hervormde geloof verwoesten!

Waarlijk, Sire! (de ondergeteekenden herhalen het), indien professoren en predikanten niet zelve meer dan bereid waren om, zelfs ongevraagd, hunnen haat en afkeer van de Hervormde Kerkleer luide uit te spreken; indien de drukpers niet dagelijks door Hervormde professoren en leeraars misbruikt werd, om het openlijk te verkondigen, dat de dierbaarste waarheden van het Christelijk geloof, in de Belijdenissen der Hervormde Kerk gehandhaafd, door hen worden beschouwd als gevaarlijke of ongerijmde dwalingen, men zou kunnen meenen, dat de ondergeteekenden zich aan overdrijving of aan eene onwaarachtige voorstelling van feiten en omstandigheden schuldig maakten.

Maar thans, Sire! is het, helaas, al te zeer van openbare bekendheid, dat de ondergeteekenden in hunne schildering van den rampzaligen toestand der Hervormde Kerk verre blijven beneden hetgeen daarvan gezegd zou kunnen worden, en zal de Regering, bij nadere overweging, zelve het onbillijke van hare houding tegenover de Nederlandsche Hervormde Kerk moeten erkennen.

Uwe Majesteits Regering, Sire! is met dezen

toestand der Hervormde Kerk niet onbekend. Al ware het niet, dat de hooggaande twisten in den boezem van eene Kerk, zoo talrijk en uitgestrekt als de Hervormde, — dagelijks in openbare geschriften behandeld, — ook op die wijze tot de kennis der Regering waren doorgedrongen, — meermalen hebben in de hoogste Raadsvergadering des Lands, in de Staten-Generaal, godvruchtige Hervormden de Regering opmerkzaam gemaakt op den treurigen toestand der Hervormde Kerk, en op den pligt der Regering, om bij de benoeming van professoren voor de Theologische Faculteiten aan 's Lands Hoogescholen, *het regt en de behoeften van de Nederlandsche Hervormde Kerk in het oog te houden.*

En wat, Sire! heeft de Regering, bij monde van meer dan een Minister van Binnenlandsche Zaken, op deze zoo eenvoudige als billijke opmerking geantwoord? Doorgaans gaf zij te kennen, dat de Regering bij de benoeming van professoren, ook voor de Theologische Faculteiten, alleen acht te geven had op het belang der *wetenschap*; en somtijds voegde zij er de bittere opmerking bij, dat zij niets van een regt der Hervormde gezindheid begreep; dat dit haar ten eenenmale duister was!

Sire! de ondergeteekenden beseffen het, dat zij, zich wendende tot Uwe Majesteit, bij den eerbied, dien zij aan Uwe Majesteit verschuldigd zijn en Haar zoo van ganschen harte toedragen, zich onthouden moeten van iedere uitdrukking, welke hunne gevoeligheid eenigzins naar waarheid zou kunnen schetsen, wanneer zij door de dagbladen vernemen, dat een

dienaar der Kroon op zoo ergerlijke wijze de regten miskent van de Kerk, waarvan zij leden zijn en die hun boven alles dierbaar is.

Maar Uwe Majesteit kan zelve begrijpen, hoedanig de getrouwe leden van de Hervormde Kerk te moede moeten zijn, wanneer zij zien, dat 's Lands Hoogescholen voortdurend de kansels hunner Kerk met vijanden van de Hervormde Belijdenis vervullen; wanneer zij overwegen, dat hunne kerk door het Besluit van 2 Augustus 1815 onvoorwaardelijk van die Hoogescholen is afhankelijk gemaakt; en dan moeten vernemen, dat de Regering vermeent bij de benoeming van Hoogleeraren in de godgeleerdheid niet te moeten letten op de regten en behoeften van de Hervormde Kerk, maar op hetgeen zij begrijpt de belangen der *wetenschap* te zijn!

Art. 56 van het Besluit van 2 Augustus 1815 zegt uitdrukkelijk, dat de godgeleerde faculteit aan 's Lands Hoogescholen is ingesteld *»tot vorming der kweekelingen voor den Hervormden godsdienst,»* — en de ondergeteekenden begrijpen dus niet, hoe men met grond van de zijde der Regering zou kunnen beweren, dat bij de benoeming van godgeleerde professoren, niet op het belang en het regt der Hervormde gezindheid, maar op de onzekere en afwisselende eischen eener afgetrokkenene *wetenschap* behoort te worden gelet.

De ondergeteekenden, Sire! zullen zich niet verdiepen in al de dwaasheden, welke in onze dagen dikwijls onder den naam van *wetenschap*, ter bestrijding van den Bijbel en ter ondermijning van het

Christendom, worden ten toon gespreid; het zou de krachten van de meesten hunner ook te boven gaan.

Maar toch meenen zij te mogen opmerken, dat, indien de Regering bevoegd ware, naar eigen willekeur, wetenschappelijke proeven op de Hervormde Kerk te nemen, en die Kerk eene gedaanteverwisseling te doen ondergaan overeenkomstig hetgeen zij *wetenschap* gelieft te noemen, zij dan ook dezelfde bevoegdheid zou hebben om die proeven toe te passen op de Israëlitische, Roomsche, Luthersche, Doopsgezinde en Remonstrantsche kerkgemeenschappen.

In dat geval zou het bestaan en het subsidiëren van afzonderlijke *Seminaria* voor de verschillende gezindheden overbodig zijn. Al de bedienaren der godsdienst, de leeraren voor Joden en Christenen, voor Roomschen en Protestanten, zouden dan bij de *beambten* der Regering, (de professoren), kunnen leeren wat op godgeleerd gebied de onfeilbare *wetenschap* is, waaraan, gelijk thans de Hervormde Kerk, de geheele Natie zich zonder tegenspreken had te onderwerpen.

Maar dit zou geen *beschermen*, maar een *oplossen* en *vernietigen* van de verschillende godsdienstige gezindheden zijn, en eene ondragelijke overheersching van het geweten van Uwe Majesteits onderdanen.

Dat oplossen en vernietigen, en die conscientiedwang heeft thans plaats uitsluitend met betrekking tot de Nederlandsche Hervormde Kerk. Gedwongen hare leeraars te kiezen uit de voedsterlingen van 's Lands Hoogescholen, wordt hare Belijdenis door

de Regering niet geëerbiedigd, maar opgeofferd aan eene valschelijk dus genaamde *wetenschap*.

De *wetenschap*, die aldus door de Regering, met verzaking van het karakter en de behoeften der Hervormde Kerk, in bescherming wordt genomen, zal toch waarschijnlijk niet velerlei, maar slechts ééne zijn; anders zouden de ondergeteekenden de *wetenschappelijkheid* zelfs van de *wetenschap* moeten in twijfel trekken.

Maar waarom *verplicht* de Regering, indien zij meent op het karakter en de behoeften der gezindheden niet te moeten letten, dan ook de Joden en de Roomschen, en de overige gezindheden niet, evenzeer als de Hervormden, om hunne leeraars te kiezen uit de wetenschappelijk gevormde discipelen der Regering? Welk regt toch kan de Regering bezitten, om alleen aan de Hervormde Kerk leeraren te geven; — en wel leeraren, die haar leeren haar geloof te verzaken?

De ondergeteekenden vertrouwen, Sire! dat de ongerijmdheid van het beweren, dat de Nederlandsche Hervormde Kerk gedwee haar geloof moet verwisselen voor hetgeen *landsbeambten*, de professoren, verzekeren *de wetenschap* te zijn, in het oog loopt. En hierop toch komt het neder, zoolang de Regering verklaart, dat zij bij de benoeming van professoren in de godgeleerdheid alleen op het belang der wetenschap, niet op de regten der Hervormde Kerk, te letten heeft, en die Kerk evenwel aan de voeten van die professoren gekluisterd houdt, door haar te dwingen geene andere leeraren dan discipelen van die professoren te beroepen.

Aan de ondergeteekenden zou welligt tegengeworpen kunnen worden, Sire! dat de Regering wel kweelingen voor het Hervormde predikambt opleidt, maar dat toch niemand hunner tot de predikdienst wordt toegelaten dan na alvorens aan een examen *van wege de kerk* te zijn onderworpen geweest.

Het is den ondergeteekenden niet onbekend, dat deze formaliteit in acht genomen wordt. Maar wat baat zij, nadat de Regering de Hervormde Kerk met vijandige predikanten overstroomd heeft, zoodat de kerkelijke examinatoren, zelve voedsterlingen van 's Lands Hoogeschole, en met de wangevoelens, die daar onderwezen worden, doortrokken, geen dam uitmaken om het kwaad te stuiten, maar een gebaande weg om het kwaad binnen te leiden?

De Regering eerbiedigt, bij het onderwijs, dat zij doet geven, de Belijdenis van de Hervormde Kerk niet, maar laat zich verleiden en medeslepen door hetgeen eene vijandige factie in de kerk *de wetenschap* gelieft te noemen. Dientengevolge is de Hervormde Kerk vervuld van leeraren, die van niets zoo afkeerig zijn als van de leer der Kerk, waarin zij dienen. En deze predikanten, in kerkbesturen en ook als examinatoren gezeten, handelen natuurlijk in den omtrent de Hervormde Kerkleer vijandigen geest, dien de Regering hun aan 's Lands Hoogeschole door hare beambten heeft doen inprenten.

Uit deze vlugtige en oppervlakkige schets kan Uwe Majesteit eenigzins nagaan, hoe onverdragelijk de toestand van de getrouwe leden der Hervormde

Kerk *in hunne eigene kerk* is, vooral wanneer zij in kleine steden of dorpen wonen, waar dikwijls de eenige predikant of de weinige leeraars meenen, dat hunne voornaamste roeping in het bestrijden en uitroeijen van de Hervormde Belijdenis bestaat!

Het geldt hier meer dan geld en goed, Sire! — het geldt hier de eeuwige belangen van onsterfelijke zielen. Het geldt hier de gemoedsrust, de kerkelijke en godsdienstige regten van uwe Hervormde onderdanen. Daarom veroorlooven de ondergeteekenden zich de eerbiedige opmerking, dat aan het onzedelijk spel, dat met de gewetens van de getrouwe leden der Hervormde Kerk gedreven wordt, een einde behoort te komen; en zij vleijen zich met de hoop, dat Uwe Majesteit in deze hunne overtuiging deelen zal.

De Hervormde Kerk is in dit land, dat in zijne ontwikkeling tot een zelfstandigen en magtigen Staat gelijken tred gehouden heeft met *hare* opkomst en vestiging, *geene onbekende Kerk!* De Nederlandsche Hervormde Kerk heeft zich, onder bloedige vervolging en strijd, ontwikkeld tot zelfbewustheid, en deze hare zelfbewustheid heeft zij uitgesproken in hare Belijdenisschriften.

Uwe en onze vaders, Sire! hebben de onwankelbare zekerheid van de Goddelijke Waarheden, in die Belijdenissen vervat, bezegeld met hun bloed; en geheele scharen van geloovigen hebben, te midden van de beproevingen dezes levens en in de ure des doods, de vertroostende en heiligende kracht van die waarheden ondervonden.

Thans worden die waarheden, welke gedurende

achttien eeuwen als de ziel en het wezen van het christendom zijn erkend geworden; die vooral in dit land, gedurende zijne glorierijkste tijdperken, de vuurproef zegevierend hebben doorgestaan; door eene laatlunkende valschelijk dusgenaamde *Wetenschap*, welke zelve niets dan bedriegelijken ophef en telkens herhaalde teleurstelling te weeg gebragt heeft, met smaad en verachting ter zijde gesteld en verworpen.

En zouden dan Uwe Hervormde onderdanen gedwongen mogen worden aan dien afval medepligtig te worden, en hunne kinderen door allerlei wangevoelens te zien wegvoeren? Zij vertrouwen Sire! van de regtvaardigheid van Uwe Majesteit, dat zij, voor zoover dit van Haar afhangt, hen daarvoor behoeden zal. Reeds meer dan te lang is de Nederlandsche Hervormde Kerk eene prooi geweest van openbaar onregt, van openbare onzedelijkheid en logen.

Onregt, onzedelijkheid en logen, Sire! noemen de ondergeteekenden het, wanneer Hervormde professoren en predikanten, openlijk en onverholen, in geschriften, van leerstoelen en kansels, smaad en verguizing uitstorten over de Belijdenis der Hervormde Kerk, en tegelijker tijd in kerkelijke Reglementen en verbindingsformulieren den schijn aannemen alsof zij die Belijdenis lieten bestaan en als de hunne erkenden. Onregt, onzedelijkheid en logen noemen de ondergeteekenden met duizenden in den lande het, dat Hervormde professoren en predikanten zich schijnbaar plegtig en ter goeder trouw aan de Hervormde

Kerk en hare Belijdenis verbinden, en zich te gelijktijd onuitputtelijk betoonen in het uitvinden van rekbare woorden en zinledige uitdrukkingen, waardoor en hunne Reglementen, en hunne verbindingsformulieren, en hunne beloften hersenschimmig en bedriegelijk worden.

Het is der natie nog niet uit het geheugen gegaan, Sire! hoe een twintigtal jaren geleden, ten gevolge van het verderfelijk onderwijs aan 's Lands Akademien en de ontrouw van de Hervormde Kerkbesturen, meer dan vijftig duizend getrouwe leden van de Hervormde Kerk die Kerk door *Afscheiding* verlaten hebben; hoe de Regering destijds in den strik gevallen is, die haar door de Hervormde Synode gespannen werd, en zij, op *haar* aanhitsen, besloot hare getrouwe Hervormde onderdanen, wien *in* de Kerk niets dan onregt geschiedde, zelfs nog *buiten* de kerk te vervolgen, en door die vervolging te persen tot het afstaan van regten, waarop zij eene onbetwistbare aanspraak hadden.

Ook toen, Sire! terwijl de Akademien bedorven waren, en de Hervormde kansels meerendeels ingenomen door het ongeloof; toen vijandschap tegen de Hervormde Belijdenis, even als thans, een grond van aanbeveling, gehechtheid aan die Belijdenis wanbedrijf was, werd in het Koninklijk Besluit van 5 Julij 1836 (Staatsblad n°. 42) gezegd, dat de Afscheidenden dezelfde Formulieren van Eenigheid hadden overgelegd, „die bij het Hervormde Kerkgenootschap in gebruik zijn.”

Gelijk toen, is ook sedert voortdurend gezorgd,

dat de Formulieren van Eenigheid, bij volkomen miskenning en versmading van hunnen inhoud, als eene misleidende en bedriegelijke leus, blijven bestaan, opdat de vijanden der Kerk zich de grondwettige en andere regten zouden kunnen blijven toeëigenen, die aan de Historische Hervormde Kerk toebehooren en verzekerd zijn. En deze toestand van openbare en voor een iegelijk tastbare onoprechtheid en logen, heeft smaad en verachting gebragt over een groot gedeelte van den leerstand der Hervormde Kerk.

Hoe zou dit ook anders zijn kunnen, Sire! daar de Hervormden geheel en onvoorwaardelijk aan het goeddunken van hunne bitterste vijanden overgeleverd zijn; geen van hunne regten geëerbiedigd wordt; en hun in hunne eigene Kerk stelselmatig de gelegenheid tot gemeenschappelijke godsdienstoefening en hetgeen daaraan verbonden is, benomen wordt?

De *Regering* toch heeft de Hervormde Kerk volstrekt afhankelijk gemaakt van 's Lands Hoogeschoolen en van de beambten, die zij dáár als professoren aanstelt, en verklaart nogtans niet te letten op de regten van de Hervormde Kerk, maar op het belang van de wetenschap; gelijk zij dan ook sedert jaren de meest stelselmatige bestrijders van de Hervormde Kerkleer benoemd heeft tot professoren, om de toekomstige predikanten voor de Hervormde Kerk op te leiden.

In *de Kerk zelve* heerscht dientengevolge de meest onbepaalde gewetensdwang; waaraan men zich niet onttrekken kan dan door van alle kerkelijke gemeen-

schap en godsdienstoefening af te zien. Terwijl de Kerkbesturen den moed niet hebben, de Formulieren van Eenigheid, het kenmerk van de Nederlandsche Hervormde Kerk, regtstreeks af te schaffen en ter zijde te stellen, zijn zij onophoudelijk bedacht, om door het uitvinden van dubbelzinnige en rekbare bewoordingen, de aangegane verbindtenissen der predikanten omtrent die Formulieren van alle kracht te berooven, gelijk de Synode, zelfs in deze oogenblikken, bij vernieuwing bezig is te zoeken naar eene verbindings-formule, die het moeilijke vraagstuk oplossen moet, om de predikanten schijnbaar aan de Formulieren van Eenigheid te *verbinden*, maar zóó, dat zij daarvan inderdaad, ook door eene kerkelijke bepaling, geheel en volkomen *los* en *ontslagen* zullen zijn.

Alzoo is dus de Hervormde Kerk gebragt in een toestand van volstrekte onmondigheid en geestelijke slavernij. De predikanten handelen, wat prediking en onderwijs betreft, volkomen naar willekeur; om het geloof en de belijdenis *der Kerk* bekommert zich niemand meer dan hij zelf verkiest. De kerkeraden stellen zichzelf zamen; de leden der gemeente hebben op de keuze van hunne leeraren, ouderlingen en armverzorgers geen invloed. Verkiezen de predikanten aan de gemeente de meest ongerijmde en tegenstrijdige gevoelens en leerstellingen te verkondigen, de leden moeten zich dit laten welgevallen en hen volgen, of kunnen te huis blijven. En zelfs heeft de partij, die, gerugsteund door de Regering, zich in de Hervormde Kerk eene zoo ongehoorde, zoo wreede en

zoo onregtvaardige heerschappij heeft aangematigd, — zelve de onregtmatigheid van hare heerschappijvoering beseffende, — zich door hare kerkelijke Reglementen tegen den invloed der getrouwe Hervormden willen beveiligen en de bepaling gemaakt, dat niemand tot lid van eenigen kerkeraad mag worden verkozen, die een tegenstander is van de fraaije orde van zaken, welke zij geschapen heeft.

God zelf zal blazen in alle werken der ongerechtigheid, Sire! Het is niet mogelijk de Hervormde bevolking op den duur van hare godsdienst en godsdienstoefening verstoken te doen zijn. Wanneer de Heer opstaat, om, gelijk als in vroegere dagen aan onze vaders, ook thans weder verlossing te schenken van geestelijke overheersching, zal het weinig baten, dat de tegenpartij zich achter Reglementen verschanst en achter dubbelzinnige en rekbare volzinnen verscholen heeft.

De ondergeteekenden wenschen Hem biddende te verbeiden, maar mogen intusschen geene der wettige middelen verzuimen, die tot herstel van hunne Kerk kunnen strekken.

Sire! de bron, waaruit de ellenden der Hervormde Kerk voor het grootste deel voortvloeijen, is onder de magt van Uwe Majesteit. Die bron is de verkeerde en tegenstrijdige opleiding van hare predikanten aan 's Lands Hoogeschoolen, waar de leer en de belijdenis dier Kerk stelselmatig opgeofferd worden aan hetgeen men de Wetenschap verkiest te noemen.

De ondergeteekenden wenschen de wetenschap niet

aan banden gelegd te zien, maar achten dat de Hervormde Kerk, evenmin als de Roomsche en Israëlitische Kerken, eene haar vijandige wetenschap op hare kansels behoeft te dulden; en meenen dat, zoo de Regering leeraren opleidt voor de Hervormde Kerk, zij haar dan ook *bruikbare* leeraren behoort te leveren.

De Regering heeft getoond met den verwarden toestand van de Hervormde Kerk niet onbekend te zijn, door voortdurend tot professoren in de godgeleerdheid juist zoodanige mannen te kiezen, die verklaarde tegenstanders van de Hervormde Kerkleer waren. Het is dus evenzeer in het vermogen der Regering, in dit opzigt aan de Nederlandsche Hervormde Kerk recht te doen wedervaren, door bij voorkomende vacatures mannen tot professoren in de godgeleerdheid te benoemen, die bewijzen gegeven hebben, dat zij aan de Belijdenis der Hervormde Kerk oprecht zijn toegedaan.

En, indien het niet ontkend kan worden, dat het altoos onregelmatig en gevaarlijk is, de Nederlandsche Hervormde Kerk *te verpligten*, geene andere leeraars te beroepen, dan welke de Regering geheel naar eigen goeddunken heeft opgeleid, dan loopt de onbillijkheid en gevaarlijkheid van zoodanige bepaling thans dubbel in het oog nu men onder de godgeleerde professoren er niet gemakkelijk één zal aantreffen, die de ondubbelzinnige verklaring zou willen afleggen, dat hij de Belijdenis is toegedaan van de Kerk, ten wier behoefte hem de opleiding van leeraren is opgedragen; maar daarentegen zeer velen, wier geheele leven aan de openbare bestrijding van de Hervormde Kerkleer is toegewijd.

Het is op alle deze gronden, Sire! dat de ondergeteekenden zich wenden tot Uwe Majesteit, en als leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk Uwe Majesteit eerbiedig verzoeken, dat het Haar gelieve te behagen maatregelen te nemen, waardoor hunne Kerk gehandhaafd worde bij hare Grondwettige vrijheid en regten, en dat

1°. bij voorkomende vacatures voor de betrekking van Hoogleraar in de godgeleerdheid aan 's Lands Hoogeschole, die betrekking uitsluitend moge worden opgedragen aan mannen, die bewijzen gegeven hebben dat zij, bij het bezit der overige vereischten, opregtelijk en ondubbelzinnig de Belijdenis van de Nederlandsche Hervormde Kerk zijn toegedaan; — en

2°. reeds dadelijk moge worden opgeheven en buiten verdere werking gesteld Artikel *honderd zestien* van het Besluit van 2 Augustus 1815, door hetwelk de Nederlandsche Hervormde Kerk *verplicht* wordt geene leeraars te beroepen dan de zoodanigen, die aan 's Lands Hoogeschole gevormd en opgeleid zijn.

De ondergeteekenden vertrouwen, Sire! dat Uwe Majesteit bij het onregt, dat den getrouwen leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk in hunne teederste en dierbaarste belangen wordt aangedaan, van de billijkheid en regtmatigheid van dit tweeledig verzoek overtuigd zal zijn, en dat zij niet te vergeefs een beroep zullen hebben gedaan op Uwe Majesteits bekende regtvaardigheid.

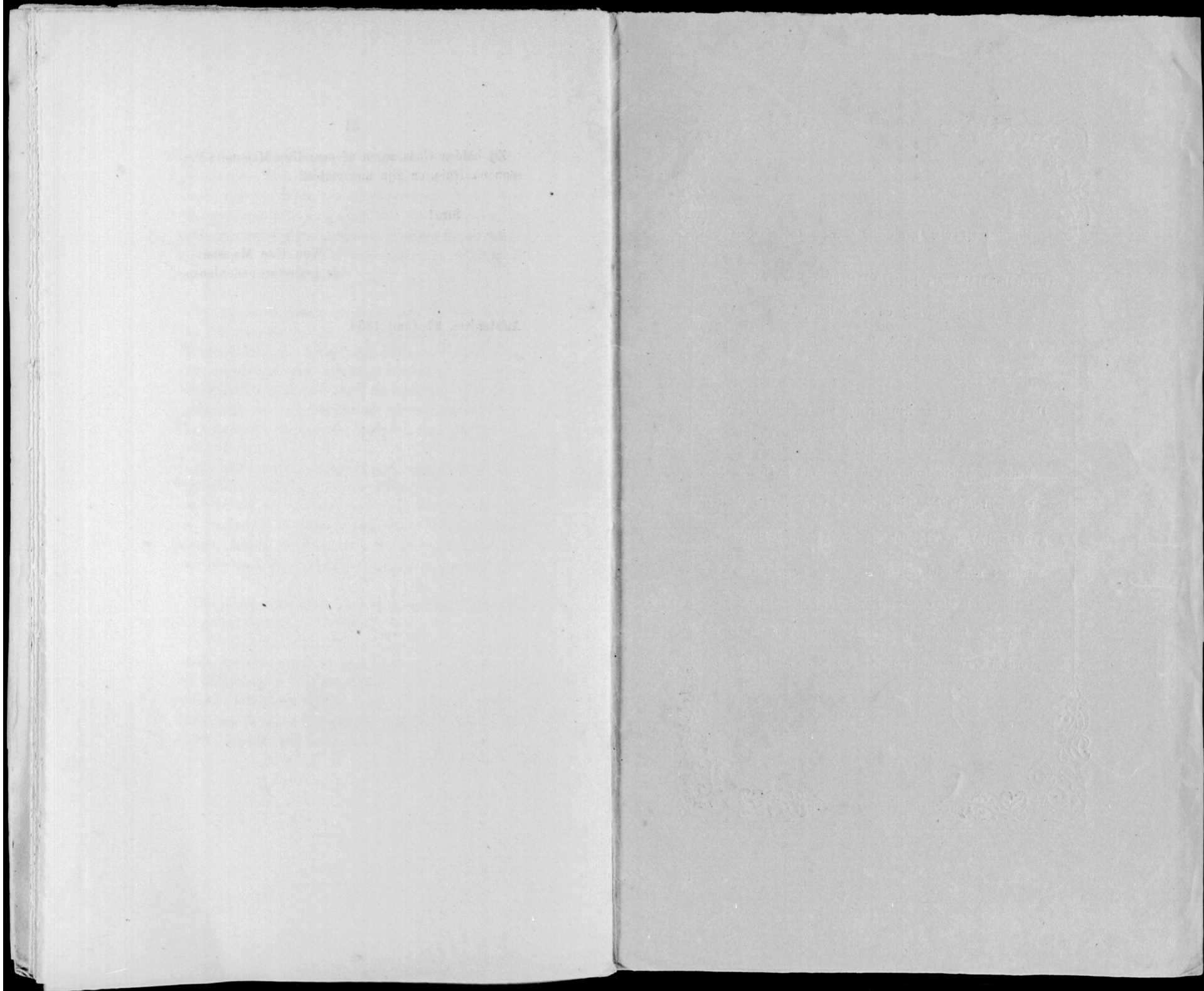
Zij bidden Gods zegen af over Uwe Majesteits Persoon en Huis, en zijn met eerbied

Sire!

Van Uwe Majesteit
de getrouwe onderdanen.

Amsterdam, 27 Junij 1854.

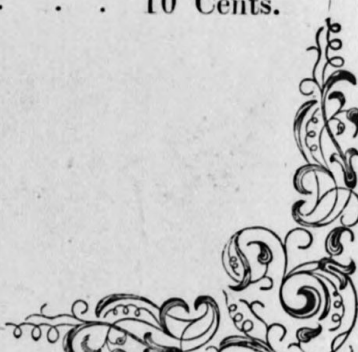

Bij den **UITGEVER** dezes is mede te bekomen:

PROGRAMMA en REGLEMENT van de »Vereeniging ter handhaving en verdediging van de Leer en de Regten der Nederduitsche Hervormde Kerk.»

10 Cents.

De Vereeniging ter handhaving en verdediging van de Leer en Regten der Nederduitsche Hervormde Kerk, te Amsterdam, aan de leden van de Hervormde Gemeenten in Nederland. . . . . 10 Cents.

ADRESSEN betrekkelijk de voorgenomen Bijbelvertaling; ingediend aan de algemeene synode der Nederlandsche Hervormde Kerk en aan den Amsterdamschen Kerkeraad, door Lidmaten van de Hervormde Gemeente te Amsterdam. . . . 10 Cents.

26b

BOEKAANKONDIGING.

Adres aan Z. M. den Koning betrekkelijk de verhouding van de Nederlandsche Hervormde Kerk tot de Theologische faculteiten aan 's Lands Hoogescholen; ingediend door lidmaten van de Hervormde gemeente te Amsterdam. Amsterdam, G. van Peursem, 1854. II en 31 bladz. gr. 8°., prijs 15 Ct.

Het stuk waarvan wy hier den titel mededeelen, is volgens het „Voorwoord”, dat daaraan by de uitgave toegevoegd is, den Koning aangeboden door eene „Vereeniging ter handhaving en verdediging van de leer en de regten der Nederlandsche Hervormde Kerk te Amsterdam,” en zulks „in volkomen overeenstemming met de Besturen van hare Zustersvereenigingen in Rotterdam en 's Hage, door wier leden bij afzonderlijke adressen aan Z. M. die overeenstemming zal worden kenbaar gemaakt.”

Inhoud en strekking komt kortelijk hierop neder:

Onder betuiging „dat het geheel buiten hunne bedoelingen ligt de tusschenkomst der Regeering in te roepen, om tusschen waarheid en dwaling te beslissen, of om de getrouwe leden der Kerk *op kerkelijk gebied* te hulp te komen,” verlangen de adressanten „dat de regeering *op het gebied van den Staat* aan de Nederlandsche Hervormde Kerk regt doe wedervaren.” (bl. 5, 6.)

De grieven tegen de regeering in dit opzicht zijn:

1°. Niettegenstaande de voorschriften van de herziene grondwet, blijft het Hooger Onderwijs geregeld volgens de bepalingen van het koninklijk besluit, by hetwelk (zie art. 56, 57, 58, 59,) de regeering zich belast met de vorming en opleiding van de leeraars voor de Herv. Kerk, zonder dat, volgens de adressanten, „aan die Kerk ook zelfs den geringsten invloed op de vorming van hare toekomstige leeraren wordt toegekend.”

2°. Doch de Regeering heeft zich niet slechts door het instellen eener theologische faculteit aan 's lands Hoogeschole *uitsluitend voor de Hervormde gezindheid* met de vorming en opleiding van de leeraars voor de N. H. Kerk belast, — „zy heeft er voor zich ook een *monopolie* van gemaakt, om aan de kerk hare leeraren te leveren, door haar te *verbieden* ze van elders te trekken. (Art. 116.)”

3°. Van dit *monopolie* heeft de Regeering gebruik gemaakt ten nadeele van de N. H. Kerk. Zy heeft haar geen „*bruikbare*” leeraars geleverd, maar het tegendeel van dien. De tegenwoordige toestand der Kerk, door de adressanten met de zwartste kleuren afgeschetst, wordt onder de sterkste bewoordingen aan de regeering geweten. „Zy moet daarin *haar* werk, de vrucht van *haar* onderwijs erkennen.” Immers

4°. In plaats van zorg te dragen dat dit onderwijs in overeenstemming was met den aard, het karakter en de behoeften van de Ned. Herv. Kerk, wier kenmerk en wezen in hare belijdenis gelegen is, veroorzaakt de Regeering door de keus der professoren, dat die gezindheid geen andere leeraars ontvangt, dan die, in stede van *verkondigers*, als bestrijders der Hervormde kerkleer optreden.

5°. Doorgaans gaf de Regeering te kennen, dat zy by de benoeming van professoren, ook voor de theologische faculteiten, alleen acht te geven had op het belang der *wetenschap* — en aan dit belang, zoo als zy het begreep, werd telkens de belijdenis der kerk geofferd.

6°. De omstandigheid dat de Regeering wel kweekelingen voor het Hervormd predikamt opleidt, maar dat toch niemand hunner tot de predikdienst wordt toegelaten, dan na alvorens aan een examen *van wege de Kerk* te zijn onderworpen geweest, baat niet, „nadat de regeering de H. K. met predikanten in haren geest overstroomd heeft, zoodat de kerkelijke examinatoren, zelve voedsterlingen van 's lands Hoogeschole, geen dam uitmaken om het kwaad te stuiten, maar een gebaanden weg om het kwaad binnen te leiden.”

Op deze gronden vragen de adressanten aan Z. M., dat het Haar gelieve te behagen, maatregelen te nemen, waardoor hunne Kerk gehandhaafd wordt by hare grondwettige vrijheid en regten, en dat

1°. by de voorkomende vacatures voor de betrekking van Hoogleeraars in de Godgeleerdheid aan 's lands Hoogeschole, die betrekking uitsluitend moge worden opgedragen aan mannen, die bewijzen gegeven hebben dat zy, in het bezit der overige vereischten, opregtelijk en onduubbelzinnig de belijdenis van de Nederl. Herv. Kerk zijn toegedaan; — en

2°. reeds dadelijk moge worden opgeheven en buiten verdere werking gesteld Art. *honderd zestien* van het Besluit van 2 Aug. 1815, door hetwelk de Nederl. Herv. Kerk *verplicht* wordt geene leeraars te beroepen dan de zoodanigen, die aan 's lands Hoogeschole gevormd en opgeleid zijn.”

Opzettelijk zijn wy zeer kort geweest in de mededeeling van den hoofdinhoud van dit stuk; evenzeer met opzet onthielden wy ons menigmaal van het letterlijk overnemen der door de adressanten gebezigde uitdrukkingen, waar die tot het in 't licht stellen hunner bedoeling overbodig scheen, en deze uitdrukkingen zelve ons voorkwamen veel te sterk en te bitter zijn. Indedaad, wy zouden al te zeer het standpunt dat wy kozen en den geest die ons bezielt moeten verloochenen, indien wy

hier, hulde doende aan de goede bedoelingen der opstellers, de opmerking terughielden dat er, in dit adres, veel gezegd is waarmede wy niet ten volle kunnen instemmen, en dat byna alles op eene wijze gezegd is die ons heeft bedroefd. Niet alleen hinderde ons de scherpe en tegelijk koelbloedige toon van enkel verwijt aan Z. M. Regeering, die in dit stuk de heerschende is, en die ons reeds in een adres aan Z. M. den koning aangeboden, als zoodanig, ongepast voorkwam; maar ook kunnen wy aan de beschuldigingen, welke bepaaldelijk tegen de hoogleraren in de Godgeleerdheid aan alle onze Hoogescholen, zonder eenige terughouding, matiging of uitzondering worden ingebracht in de algemeenheid en den omvang, waarin zy hier worden uitgebracht, geenszins ons zegel hechten. En altijd zal het ons tegen de borst stuiten, indien er, by de voorstelling van hetgeen men in hen, die men op kerkelijk en christelijk gebied als zijn tegenstanders beschouwt, berispelijk vindt, aan de onderstelling van eerlijke bedoelingen en goede trouw, ook by grove dwaling, geen plaats meer gelaten is; wanneer men hetgeen men als het verval en den ondergang der Kerk betreurt, niet anders weet toetschrijven dan aan boos opzet en misdadige berekening. Ook wy zijn ons bewust by de onwaardige en lichtvaardige behandeling, welke aan de belijdenis der Hervormde Kerk, vooral van de zijde van kerkbesturen, in de Hervormde Kerk te beurt valt; by de treurige miskennen van ons hoogst dierbare waarheden door zoovele leeraars; en by de, met het oog op deze dingen, zeer bedroevenden toestand van het godgeleerd onderwijs aan meer dan ééne hoogeschool in ons Vaderland, verre van onverschillig te blijven; maar zouden toch niet van ons kunnen verkrijgen een stuk te onderteekenen, waarin de *vrijheid van Godsdienst*, als *„voor Z. M. Hervormde onderdanen niet meer bestaande,”* wordt voorgesteld (bl. 12); het groter leeraars en al de kerkbesturen der N. H. K. als die Kerk verwoestende om haar te verwoesten, en de Regeering als

„regelmatig zorgdragende” dat het der studeerende jeugd niet aan onderwijzers ontbreke *„die hen leeren de Belijdenis der Kerk te verachten, en iedere (sic) grondwaarheid van het Christendom door haar vooruitgezet te miskennen (bl. 9);”* aan onderwijzers, die, door tegenstrijdig academisch onderwijs al de aankomende predikanten met afkeer en vijandschap tegen de Hervormde kerkleer vervullen (bl. 13).” Zeer wel weten wy dat tot nog toe, op den toon van een ernstig maar bescheiden beklag, waar het om der conscientie wil zonder overdrijving of harde verwijten werd aangeheven, niet te veel acht geslagen is; maar zou het daarom goed zijn dien te verwisselen voor dien eener bitterheid, die van de zwartste voorstelling van zaken uitgaande, zich tot de zwaarste beschuldigingen gerechtigd acht?

Doch er is in dit stuk meer dan de toon en de voorstelling van zaken, waarmede wy ons niet kunnen vereenigen. Ook de strekking en hoofdgedachte draagt onze instemming slechts gedeeltelijk weg. Deze toch, berusten, onzes inziens, op miskennen van de eigenlijke oorzaken van de ramp welke men betreurt, en gedeeltelijk ook van de middelen welke men ter leniging inroept.

Onze voorstelling van de ramp, welke men betreurt, en die ook wy betreuren is de volgende:

Er is in de Nederl. Herv. Kerk by vele leeraars, hoogleraren en kerkbesturen afwijking van de belijdenis der Herv. Kerk; afwijking van groote, gewichtige haar kenmerkende waarheden; bestrijding veelzins. De Nederl. Herv. Kerk onzer dagen, als geheel beschouwd, en waar zy als zoodanig optreedt, geeft den indruk dat zy, voor hare eigene leer, hetzij dan om den vorm, waarin die in hare *„oude”* belijdenisschriften vervat is, hetzij om den inhoud zelve, hetzij uit afkeerigheid van het gantsche denkbeeld van kerkleer, geene sympathie meer heeft. Schoon er in de Nederl. Herv. Kerk nog altijd, en wy gelooven by toeneming, een aantal leeraars zijn, die, hetzij ook uit gehechtheid aan de kerkleer als zoodanig,

hetzij *bloot* uit overtuiging van de waarheid en het gewicht der door anderen min of meer prijs gegevene, of zelfs bestredene hoofdstukken dezer leer, aan de belijdenis der Kerk vasthouden, en waar het pas heeft verdedigen: het getal dergenen die prijs geven of bestrijden is veel grooter en wordt vooral zeer groot door het aantal onverschilligen en tragen, die zich niet op de hoogte der geschilpunten stellen en den stroom volgen, of althands den schijn niet vermijden hem te volgen. Met dezen stroom drijft ook de meerderheid der gemeente af.

Maar dit kwaad (want in onze oogen is het er een), vanwaar is het gekomen, en van wanneer dagteekent het? Zeker niet van gisteren of eergisteren. Zeker niet van de laatste of voorlaatste benoeming van hoogleraren in de Godgeleerdheid. Reeds hunne rechtzinniger voorgangers hebben dit kwaad niet kunnen voorkomen, veel minder stuiten; en zy zelve zijn er wellicht in meerdere of mindere mate voor bezweken. Want dit kwaad is niet anders dan de noodlottige vrucht voor de Kerk, van den algemeenen gang der denkbeelden en der geesten in de zeventig laatste jaren, waar tegen niemand in staat geweest is kerken (en staten) te beveiligen. De stroom, die in de Ned. Herv. Kerk de overhand heeft, is de stroom der eeuw.

De gang der denkbeelden en der geesten heeft in de zeventig laatste jaren ook vele betere en goede dingen uitgericht, maar hy heeft by toeneming ondermijneend gewerkt voor de waardeering en gave aanneming van die waarheden der Herv. belijdenis, in welke wy met de adressanten niet alleen de kracht en de kern van die Belijdenis, maar ook de kracht en de kern van het Evangelie erkennen; en tegelijkertijd ook voor die denkbeelden van kerkleer en kerkrecht, die naar onze overtuiging, na het zuiveringsproces, waaraan alles onderworpen worden moest, met eere te hebben doorgestaan, ook hadden behooren in eere te worden gehouden. Weinige krachtige individualiteiten hebben met kracht weerstand

geboden. Anderen werden door de vis inertiae beveligd. Sommige gemeenten bleven wat langer buiten den stroom. Maar *de* Gemeente, de Kerk als zoodanig, de massa die haar uitmaakte, zwichtte, gelijk voor den drang van nieuwe denkbeelden de massa's altijd doen; want de gang der geesten is *haar* gang.

De Gemeente zwichtte. Zy nam de nieuwe denkbeelden (altijd naar hollandsche eigenaardigheid, langzaam maar zeker, en met behoorlijken afschuw voor de uiterste consequentiën) aan. Zy drongen door by leeraren en leden; by kerkelijke collegiën en theologische faculteiten. Zy wonnen gedurig aan in kracht en invloed. Zy ontwikkelden zich, zy vestigden zich, zy verstouteden zich meer en meer. Meester van de vaderlandsche theologie, waren zy het weldra van de belijdenis der kerk; en werkten aan die nieuwe *formulieren van eenigheid*, die zonder onderteekend, of zelfs geschreven te worden, de tot nog toe bestaan hebbende *virtualiter* verdrongen, en zich ook *facto*, in het formulier van onderteekening (door het *quatenus* en de uitbreiding die men daaraan gaf) eene plaats wisten te bereiden. *Quatenus* werd, met opzicht tot hare eerwaardige belijdenis, de leus der Ned. Herv. Kerk; en hieruit is voor haar veel noodlottigs voortgevloeid. Maar twee dingen moet men niet vergeten. Ten eerste: dat er ook een goed en heilzaam *quatenus* is, waaraan *allen* behoefte hebben; en dat het *quatenus* slechts verkeerd gewerkt heeft, voor zoover het ook zelf op zijn beurt een verkeerd *quia* in zich sloot. En ten tweede dat op elk gebied, met opzicht tot elk antecedent, *quatenus*, en dat als product van allerlei zoowel goede als booze *quia's*, was en is het woord der eeuw.

Indien nu deze voorstelling van zaken juist is, dan rijst met opzicht tot de hoofdgedachte van het Amsterd. Adres deze vraag op: Is het billijk de Regeering, en de Regeering alleen, verantwoordelijk te stellen voor een kwaad, dat niet anders was dan het kerkelijk verschijnsel

eener algemeene krankheid; van eene krankheid, waarin men zich algemeen als in een heerlijk en heilzaam verjongingsproces verheugde; en waarvan ook niemand zeggen moet dat zy *enkel* kwaad heeft gedaan.

Het klinkt (althands in de ooren van degenen die met ons eenstemmig denken) zeer eenvoudig te zeggen: de Regeering had ten allen tijde de geschrevene Belijdenis der Herv. Kerk voor zich, en had in spijt van den gang der denkbeelden en der geesten, en, voor zoo veel zy ook zelve daarin was medegesleept, des noods in spijt van zich zelve, de Nederl. Herv. Kerk, voor zooveel in haar was, aan deze hare Belijdenis moeten houden. Maar men moet niet vergeten dat eene Kerk te houden aan hetgeen waaraan zy niet gehouden wezen wil, en waaraan zy zich zedelijk en verstandelijk ongehouden begint te achten, eene ondoenlijke en tegelijk onzedelijke daad mag heeten. Het summum jus der Belijdenis tegen over de belijders zelve te willen handhaven, zou niets anders dan summa injuria ten hunnen opzichte geweest zijn. Evenmin vergete men dat de afwijking van de belijdenis niet dan traspgewijze, en straks onder de bescherming van het *quatenus* geschied is; en dat om haar van den aanvang af te voorkomen, of het misbruik van het *quatenus* te stuiten, zoowel aan den eenen kant eene zoodanig inzicht *in theologicis* zou zijn noodig geweest, als niemand van eene regeering, als zoodanig, vergen kan, als aan den anderen kant een zoodanig gebruik van macht, als waardoor het beschermen der Belijdenis het onderdrukken van alle ontwikkeling al lichtelijk zou hebben ten gevolge gehad. Onmogelijk dunkt ons, kon de Regeering tegen over het *quatenus* der Kerk, zich op het door haar verworpen standpunt *quia* stellen.

Doch gy zegt: Het zij zoo; wy zullen de vorige tijden vergeten: wy zullen zelfs aannemen, dat al hetgeen door u tot verschooning van de Regeering en van de wegen die zy ten opzichte van de Kerk bewandeld heeft, in 't midden is gebracht, waar en juist zij: zy kan

echter niet blind zijn voor den *tegenwoordigen* stand van zaken in de Kerk. Er behoeft waarlijk thands geen buitengewoon inzicht *in theologicis* toe om de ongelijkvormigheid der Kerk aan hare Belijdenis te doen in 't oog vallen. Tot welk uitersten zijn vele leeraars niet gekomen! Is het niet duidelijk genoeg, dat sommigen de kracht van het *quatenus* van de Belijdenisschriften op de Heilige Schrift overbrengen; en dat er kerkbesturen gevonden worden, die hierin zelfs een geringer vergrijp tegen het leven en den bloei der Herv. Kerk meenen te moeten zien, dan in het beklag dat door anderen daar over wordt aangeheven. Ook deze klachten komen ter kennis der Regeering, en zy weet zeer wel, dat de afwijking van de Belijdenis niet meer als vroeger met algemeene toestemming geschiedt; dat het getal dergenen, die aan de Belijdenis der Kerk, en aan het in haar bestredene, vasthouden in den loop der laatste jaren zeer is aangewassen; en dat zy (Regeering) zich door de meerderheid latende leiden, zich nu wel geen illusie meer maken kan, aan de eensgezindheid bevorderlijk te zijn. Is dan thands het oogenblik niet gekomen, waarop zy ernstig herinnerd mag worden aan dat zeer eenvoudig beginsel dat een Kerkgenootschap aan zijn Belijdenis kenbaar is; en dat hy die met uitsluiting van alle anderen op zich neemt, voor zulk een Kerkgenootschap leeraren op te leiden, de taak dezer opleiding niet mag toevertrouwen, dan aan zulke mannen, „die, in het bezit der overige vereischten, opregtelijk en ondubbelzinnig de belijdenis van de Kerk, waarvoor zij arbeiden, zijn toegedaan.”

De herinnering voorzeker kan geen kwaad; en wy zijn het niet, die ons zullen beklagen indien de Regeering ze zich ten nutte maakt. Wy zijn overtuigd dat zy het doen kan, en had kunnen doen, zonder aan de eischen der wetenschap te kort te doen, en ook, zonder scheuring of zelfs groote ergernis te verwekken by de Gemeente. Wy betreuren het dat zy den schijn niet weet van zich te weren, als of zy, van lijdelijk en meêgaande, als zy

was, metterdaad en met opzet partijdig en onrechtvaardig ware geworden.

Doch zoolang zy mannen benoemt die zich als geleerden kunnen handhaven, en uit het oogpunt der wetenschap het hoogleeraarampt versieren, blijft zy, uit een kerkelijk oogpunt, wat men ook zegge, altijd gedekt, door de omstandigheid, dat zy ze niet kiest dan uit de leeraren der Kerk; en derhalve in de onderstelling, dat zy althands in het bezit zijn van die mate van gehechtheid aan de Belijdenis, als waarin de Kerk, wier recht zy te ontzien heeft, genoeg neemt.

En zoude het; indien wy de zaak in het algemeen en buiten toepassing op bepaalde tijden en personen beschouwen; zoude het wel wenschelijk zijn dat de Regeering dit standpunt verliet? Zy kan het niet verlaten, zonder zich *of* in alle onze godgeleerde verschillen in te laten, en de afwijking der leer in alle hare schakeeringen na te gaan, *of* het standpunt van het onbepaaldste, onbarmhartigste *quia* in te nemen. By het eerste zou zy zich ten taak stellen „tusschen waarheid en dwaling te beslissen;” eene taak die ook de adressanten haar niet toevertrouwen. Met het laatste zou zy niet alleen de wetenschap beledigen, maar ook in het tegenwoordig oogenblik, der Kerk eene groote ondienst doen, en de uitnemendste mannen van *alle* richtingen, en ook van de onze, gelijkelyk uitsluiten.

Ook van de *onze*. De adressanten zullen toch wel niet willen beweeran, dat alleen de mannen die in onze godsdienstige overtuigingen deelen, in den loop eener halve eeuw niets zouden hebben opgenomen, niets zouden hebben afgelegd?

Wat ons betreft, niets zou ons aangeneramer zijn dan indien allen, die met ons dezelfde overtuigingen hebben, besluiten konden, er geheel van af te zien de Regeering als zoodanig, eenigermate voor die overtuigingen en haar recht in het midden der Hervormde Kerk te interesseeren. Wy wenschen natuurlyk den zegepraal dezer over-

tuingingen; want in dien zegepraal zien wy het heil der Kerk, meer nog het heil der onsterfelijke zielen die de Kerk uitmaken. Maar wy wachten den zegepraal dezer overtuigingen niet van de handhaving van haar *recht*, maar van de betooning harer *kracht* op de harten en consciëtiën der menschen. En wy hebben de overtuiging, die ook door de ondervinding bevestigd is, dat by dezen (daar toch in het hoogste ressort, het gevoel van de waarheid eener waarheid aan de erkenenis van haar recht moet voorafgaan) de ontfaankelykheid voor hare kracht door het op den voorgrond zetten van haar recht geschaad en gestoord wordt. En dit laatste geschiedt nergens meer dan waar men de bescherming der Regeering inroept, of op eenigerlei wijze hare hulp zoekt. De groote waarheden, aan wier aanneming ons allen zooveel gelegen zijn moet, zijn als Belijdenis der Kerk, by de groote menigte ondergegaan, en zullen als zoodanig niet weer in ere komen, voor en aleeer zy als eigene, als persoonlijke belijdenis tot kracht gekomen zijn. Slechts in haren eigenen naam, en niet, in naam eener kerkbelijdenis (die als zoodanig by de gemeente nu eenmaal in discredit gebracht is) kunnen zy met goed gevolg dwalingen bestrijden. Deze vinden hare kracht in den geest der eeuw, in den sterken stroom, en in alles wat den stroom af drijft. Wy roeien tegen dien stroom op; en onze kracht is in onze overtuiging dat de Heer met ons is.

Indedaad wat wy van de Regeering erlangen, het is noch bescherming die schadelijk is, noch eene rechtvaardigheid die zy niet begrijpt, noch ook eene onpartijdigheid die onmogelyk is. Dit alleen dat zy zich niet met onzen strijd bemoeie, dat zij den vrijen loop late aan de worsteling der overtuigingen in de Nederl. Herv. Kerk. Wy durven, wy durven ons den zegepraal belooven; maar in een weg van geduld, van zachtmoedigheid, en van eene wijsheid die, op haar beurt, zich wacht van partijdelijk te oordeelen.

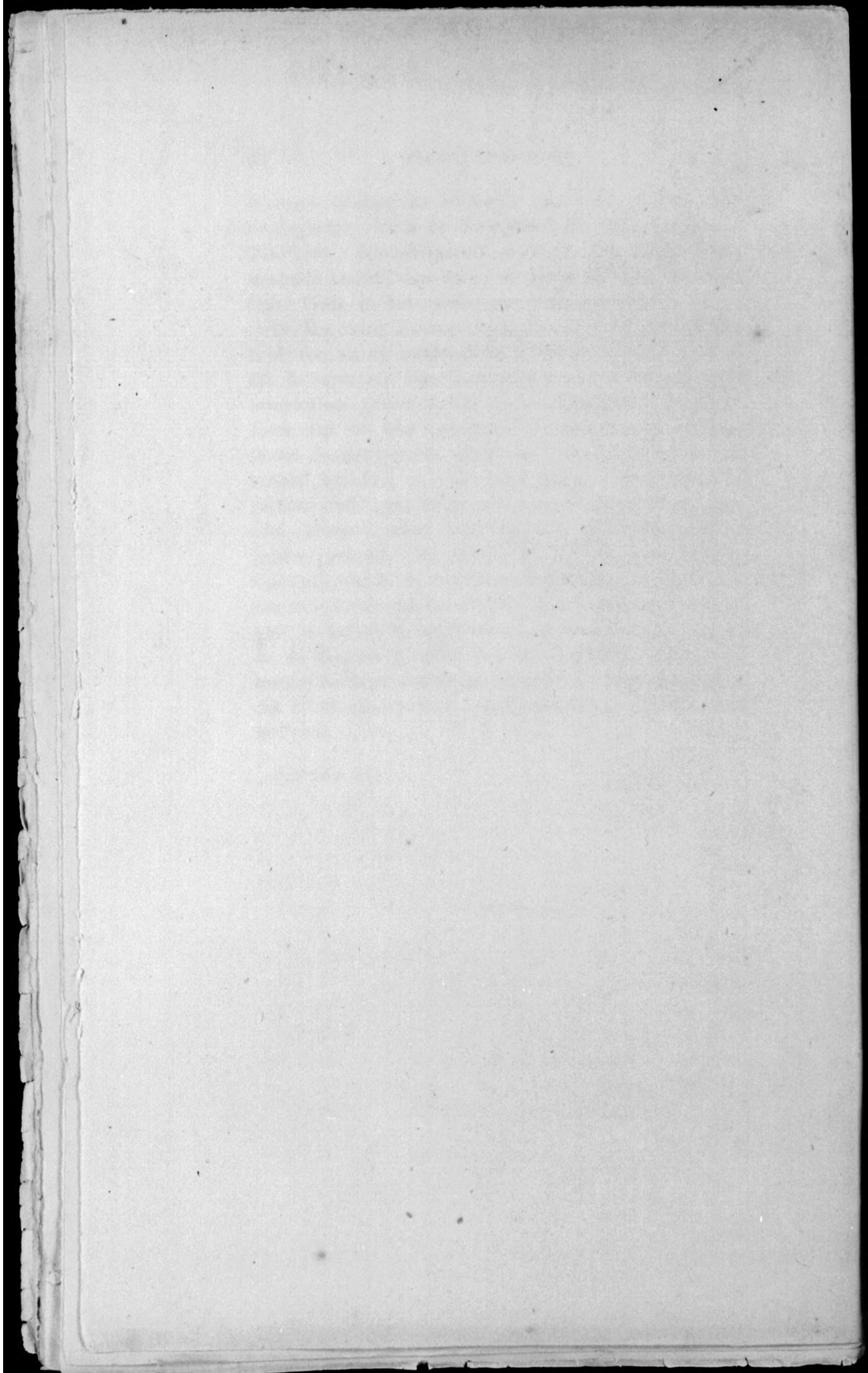
Niet de Regeering, maar de geest der eeuw heeft den

treurigen toestand in de Nederl. Kerk daargesteld. Niet de Regeering, maar de Geest Gods zal ons betere dagen doen zien. Die dit gelooft, zoeken by geen menschelijke steunsels kracht, dan voor zoo ver zy ook zelf door den Geest Gods in het goede spoor gebracht zijn.

De Regeering benoeme hooggeleerden in de Godgeleerdheid zoo als zy vermeent te behooren; alleenlijk, en in dit te verzoeken zijn de adressanten, ook volgens onze overtuiging, geheel in hun recht; alleenlijk zy binde de Kerk niet aan haar monopolie. Zy doe daar afstand van. Naast de theologische faculteiten aan onze hoogeschoolen, welker opheffing wy niet wenschen, zy er plaats voor privaatinrichtingen en privaate docenten; en de kerk vrage niet allereerst *waar*, maar *wat* hare aanstaande leeraren hebben geleerd. Dit standpunt, hetwelk geene behoorlijke regeling in de toepassing buitensluit, is, dunkt ons, zoo zuiver, als het tot heden toe ingenomene vicieus is. Ook de kerkelijke wet houde op het vicieuse te handhaven, en de Regeering verlate het by de nieuwe regeling van hooger en lager onderwijs. Zoo zal de Regeering toonen dat zy in alles vrijheid, de Kerk dat zy boven alles waarheid wil.

N. B.

September 1854.

[Utrecht?]
20 febr. 1845.

Brief aan W. J. A. Singer don. b. 2/1
[Groningen?]

Ik heb u keer te danken voor de gulle mededeeling
van uw naam en de streef om het streef. Ik heb u
echter zelds geraden. Ik ben nu niet overtuigd dat
ik ongelijk heb. Maar ik wil u niet verleen op te
houden. Ik heb u de duur en een koloniale
aan teken my gephore. Zijn gelykheid vullen
beantwoorden, ik zal dan te veel hebben moeten
zeggen en meer dan aan de gelykheid vullen
den gelykheid zijn. Dit staat by my voort dat het
Gouvernement u het formeel van de Staat in
gelykheid gelykheid en dat het egyptisch op een
ander veld, en betrekking. Ik u en ander gelyk
betrekking behandeld te worden. Mervyftan van
het gelykheid door my karyt. werd, want
dijne dijne vormende, karyt en orbekendheid
te het gelykheid en egyptisch u d karyt ongeat (de de
Schepers over het Gouvenement en eenig streef
en dym artikelen het my 7 en groote verbaring der
duke vromer, dat de vromer menschen vrom of vrom
Londen vrom de vromer, waar het er op aankomt
de vromer te vromer (de de vromer de
vromer een vrom) Lufft de vromer vromer de
vromer in de vromer dat me vromer vromer vromer
vromer, dat ik u karyt een vromer, en het egyptisch
vromer

[Rochamp?]

front en groter medelijden. Dat u betreft, gij
leest my zaken met groote humaniteit en
broederlyk liefde behandeld; by de anderen, was
als de Caesars was dit, ondanks de ingeworpen protesten,
over het bevel. Dient den niet het bevel; maar
om het de eynde de partij, die my nu niet, die
my niet dan in den toekomstige want om willen lofde,
maar om het te heb ook met een afbraak
bybrenningen, naar my voorkomt, boven het punt
in groter niet gescheft, en de vermaning om
naar zich een front om verphil te zijn te
broeders vrede, lever over e vrede te krijgen,
e klaren begaan kan ik niet aannemen. "Ik
heb verkoren den weg des vrede."

Het bevel onder de vrede is te vrij is my een
quintel. Ik houd het voor dat men met
de vrede lotte gevolgen daar achter te
vot om heeft afgevoerd en zich vrede
bezuigen met de solidariteit met het
brake, verkoren e phadlyke dat men
afkende. Ik vind goed en Christlyk dat
om den dwalen den verkerde quincen
broeders vrede draagt en vrede, maandel
naar den de Loken Loken bederven e de vrede.
voor vrede ex van mede op zich heeft, kan
dunkt my, niet onder geacht.

Naarom b. v. plaacht de Nederlanden nu weer
manifent als van den H. Cypriote. Het is niet
in zijn geest, ten by dat alle in zijn geest zij, wat

maar op de een of andere wijze tegen de tegenpartij
opheft, of althans hare woorden sprekt. Het
kaner die lever.

Leve Prins! Hetgeen ik by onze vrienden
sien overal die vrede, hetgeen de
liefde voor de vrede, liefde voor het recht,
liefde voor de Kerk, maar ook daarbij de
de vrede, en een verbitteerd gevoel. Dit
moet verklaard, het moet verstaan
zijn: prijstlyk, Christlyk u het recht. Het
gevoel d' verbitteerd het eigenlyk kenmerk
in den opzichten vrede der vrede, en al
dat dat teken der verbitteerd niet dan het
verhoofd draagt e van vrede afzichts
al plan, vrede, de Loken der vrede
vervande in vrede d' brengen, gaat
niet dan.

Ik verbitteerd gevoel van Loken geest,
dat het zelfs vrede schijn niet verbitteerd, die
in de ongerustlyk d' vrede, allen om,
naar de vrede vrede, te kunnen vrede.
"Ik heb het vrede."

Het gevoel van vrede vrede Loken dat het,
vrede, vrede in een vrede, vrede,
vrede vrede dat vrede vrede vrede in
vrede.

Laat ons nu elken op den weg niet vrede
helpen, maar vrede vrede vrede. De vrede
in het vrede karakter, vrede vrede vrede
der

de partijen van de kerk, tot schade der heeler,
onwilsch.

Ik lig den gedenckten, twee te my dat hart en
pen, à propos van de adreugheit der kijn, de
oluid, met ce. etc. verkonen op een uffering
beder u nu chertel gemoeel - etc.

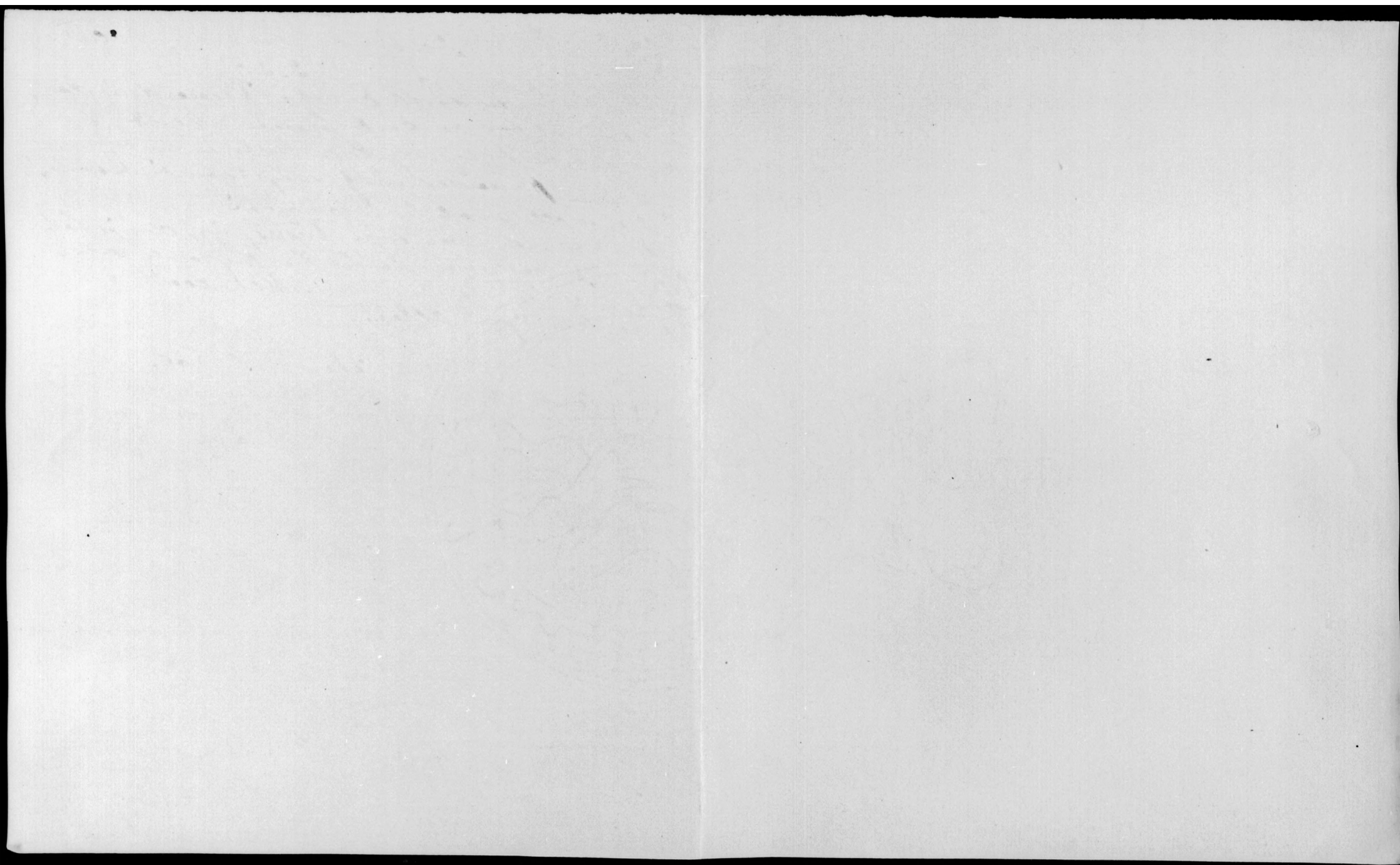
P. 12

LTK Beets

C 8 3

~~18.~~

Lth Beets CD 3

1856.

Rapport (door mijgesteld)
in zake de approbatie
breef Barger.

1. Dit moet schrijven.
De gemachtte vandaar in
den tekst op te nemen.
Heeft geen daarbij hoort
Teal te doen staan

Rapport.

De Commissie zond in de Buitengewone Vergadering
Van Vrijdag den 30 January ll. in de Kerkezaal
voor te lichten ontrent hetgeen hem met opzigt
tot de Ontfangen Luitprek van het Classicaal
Bestuur van Utrecht, waerby het door den Kerke-
zaal in zijne vergadering van den 16ten Oct ll.
op D. G. Berger predikant te Vreeland
uitgebracht beroep, moet geinpus teed,
leest, gedachtig aan haren last en eed in
de eentwvlgende Gewone Vergadering (4 Feb 79):
haar rapport uit te brengen, en dordingen
dat het long gewicht der Leek die gebrach
reeds den vregen den dag by een te komen.

Haar byeenkomst was voltallig en had plaats
in de voorzitting van D. van Noythofen, tevens
de Secretaris van de Kerkezaal, ook en haar med.
den met het optreken van hare beaadsfligin-
gen en de luitprek daarvoor belast werd.

Na hare werkbeaanden met het gebed
te hebben aangevangen heeft zij zich in
de luitprek plaats te taak gesteld, de gronden
te ondersoeken; merop de Inprobatio
in gepbil, door het Classicaal Bestuur van
Utrecht heeft plaats gehad, en zucht met
de navolgende luitprek...

Het den Leek betreft.

Er was by hure Commissie geen het minste verschil
in gevoelen over de wijze, waerop men de
bet de Algemeene (waer Proede) Kerke-
zaal behoort samengesteld te zijn; noch
ook over het long gewicht aan de Prediking
der Afdelingen, omentonting Gods Woord, en
na de bedoeling der Ned. Herv. Kerke, uit-
gedukt in het formulier Lijner bevestiging toe
te brengen; noch ook over de wenschelijkheid hure
medewerking tot en des gewichtig werke als de

er geenszins Da op den 23^{en} January 1816
 voor het eerst, en beroeping, door de Kerke
 van Aankomst Gemeente uitghaelt door
 de Classicaal Preftuur geen protesten zijn ord
 op en grad die, op nu waer, alle beroepingen
 die predikanten in al Nederland moettig sake
 maken, en sulke ook by gemeenten meer in
 meke kerken den ditting hebben, ledend van
 Classicaal Promocia Preftuur, de aan het
 vtrmandigen van het Algemeen Reglement deel
 gehad hebben, ja van de Synode helve.

der by wetting
 ord,

MS.

de ony bl.

1°. Reeds het aanvragen met en, keeuwa regel pleit
 om het geveleu de d. nit dankbaag te byfpeking
 die laat op alle ftimmigen u d' vrogende
 perior, en doet veenveeou dat de den ledelid
 door het utplaten, naar der orde outpave
 "des Laats" moet worden aangeveend. E. det veenveeou
 omst dekerheid in die na bekendt dat men in
 goed redaductie die (theatitio) van het
 beftuur van ftimmigen, naar me in het beftuur
 de zaken fpreke kan. Indien men voor en onybek
 elgenen van het Cl. Preftuur aanveent: dan
 dat de vrogere in goed en de idelke reden.
 deukub die behoren byfpeking: Geestken.
 nigen gelden die ^{deurke} by meke een vrefpette
 meenderheid in ftimmen verkiegen word t.

In klonge
 vufpette

De deukheid van Ammiepie op den grannstijpe
 a kintropke grase de vtruitlegging en argu
 portatie in het Classicaal Preftuur van deukub
 afrijpende, meent alen een vrogende ord
 onkent de vtrieden door dat Preftuur te onybek
 te alygeveleu gmd, de veenveeou a vrefpette
 ledend de onybek te somaten vtrieden te
 finnen gremt fteleu.

Na

Katen oppaekte van de geledigheid den beide
 gronden van Inprobatie tot dese ftoffvrogke.
 den te deye, aet het de pleuk van een Ammiepie
 met allen enet te overleggen, met dy da. nu op
 grad der vtrhouffen van een vtrieden, vne
 vrogende aet vtrieden den behoren vtried
 te fteleu.

Staby kwaan de volgende vrogende, u alygeveleu
 1°. Voor alle alyden belangen, nocht het belangden
 Gemeente worden a vtrieden gremt.

2°. Het lot van de door den Kerkead, de alyden
 vtrieding wetting, betaepe, de alyden, tegen vne
 pafon, keer, of vne vtried door de Gemeente,
 vtried door het Cl. Preftuur, vtried vtried die
 leden van den Kerkead meke zik aan het
 vtried den vtrieding kadelen vtriedden, conig
 bevean is inghaelt, moet niet liet vtriedig
 vne vtrieddeal vtried grefteled.

In gden

3°. De vtriedende bedadlinge van het vtried
 gang van het vtriedingvne vtriedden vtried
 deukte van de vtriedden Kerkead, vne
 den vtried tot het vtriedden van vtriedden.
 gremt bepaald leufh, den vtried in de alyden conig
 vtriedden vtried, blaelt of bevean tegen vtried
 vtried, ledy by de Kerkead, led zik by het
 Claf. Preftuur te vtriedden, vtriedden, vtriedden
 vtriedden, niet vtriedden vtriedden; gelijke
 vtriedden conigvne den vtriedden vtriedden,
 vtriedden, by het vtriedden van een vtriedden vtriedden
 led langduig onvne vtriedden den vtriedden
 plaats, vtriedden vtriedden vtriedden, of
 den vtriedden grefteled alygeveleu vtriedden, vtriedden
 de vtriedden leden den vtriedden vtriedden
 de den vtriedden hebbe gremt te vtriedden.

4°. De vtriedden van een vtriedden, naar k alyden op
 vtriedden alyden is alyden vtriedden of vtriedden
 vtriedden; en in den vtriedden vtriedden van vtriedden
 te vtriedden den vtriedden van de leden de alyden
 vtriedden den vtriedden grefteled.

5°. Het is vtriedden met de alyden van den Algemeen
 Kerkead den Gemeente, a het zik alyden by
 de gremt helve, en alygeveleu vtriedden van vtriedden
 led op een vtriedden gremt vtriedden vtriedden, led vtriedden.

6. De Kerkraad, voral met het oog op een tweede Tweede Twee du Sieb ter vernieling opbrecht, a. alle kerkeraden van de Clafis van Leidscht behorende, totten en de levendig belang by, en het kerstige raefst te dieen te gemaakt, of de door het Cl. Bist. v. Utrecht, te Inprobate der Principing en giffic, aangevonden gronden, wetten gronden zijn of niet.

De Stofform en van deze verschillen de overige, gingen is de volgende geweest:

Ein Commissie heeft de kerkraad door te leuen het navolgende Besluit:

De Kerkraad Besluit om de behoorlijk protest tegen de Retrajectie van beide de door het Cl. Bist. v. Utrecht te Inprobate van het uytbrechte beroep aangevonden gronden, in de inprobate deler te behouden, en twee de kortst mogelyke tyd het het Luthergen een reueue beoeping voutgean.

door niet dan de Stor deze maal a. der de verband van het verord, ter voorkoming van. Inuoluptedew en magalyke onwetagadesen, met 3 der Steman te. Leidscht viter werking giffic, de by haer Reglement de dwe voorgeschreven Styep van beweping, a. dult. door aarvening en het voutstel door de mendeheid der Commissie tot regeling der beoepingsverschaarbeden, a. de eenst. f. Gaat voutgifficd a. haer. en de jnste Gemeenbeoeping alreest uytbrecht a. a. gebort Rapport, voutgifficd met voutstel de beoeping gifficde deis. Lude voutbeieidende Dominatien, en een euhel Landdeling, a. het voutstapke voutbeidend van Steman.

Stagbesluit de kerkraad het het voutstel, in de Repout voutgiffic, in een Memorie aan het voutstel kerkbist. voutgiffic, ten ende a. het algemeen een voutgiffic k. voutbeoeping by de twee Rettraagen wick heb by onbeel door het Claf. Bist. van Utrecht vaken deelyken te Lyeer praepreice voutgiffic deis.

Dit voutstel, het voutstel alreest divispruiter beoeping voutgiffic - voutgiffic - Memorie aan de Repout, voutgiffic door ein Commissie aet ein a. adalder

gedaan

gelaant; Loten ^{gifficd} haer voutgiffic in het voutgiffic klang der Gemeenbe, en der voutgiffic. Leud van de kerkraad gelaant; en Laalste den grond gene voutgiffic te; haer voutgiffic Lortel dat ein voutgiffic het aar. Reue; voutgiffic voutgiffic deet kunnre voutgiffic. het aar te hene Stor aet het aar. Lige; dan aarrest ein Commissie gen voutgiffic ein voutgiffic voutgiffic voutgiffic on va de voutgiffic on het Clafisheal voutgiffic d. d. 28 January 11. ter inprobate van a. op de 16. voutgiffic door de kerkraad de Steman Gemeenbe voutgiffic uytgiffic beoeping, te hene in Lyeer beoeping.

Maand gerofumeerd, en gemaektend v. o. voutgiffic van de Commissie van 2 February 1846.

3/2/2
Niederland 5 Febr 1856.

Waarwaarde Gezeleerde Heer!

Uit uwe geïerde Letteren van 30 Jan. l.l. heb ik ontwaard,
welke last in een te der u hoogstgewichtig punt, u door den
Kerkeraad was opgedragen.

Ik dank u, dat gy daaraan zoo spoedig hebt voldaan, maar
vooral den Kerkeraad, voor de mij in deze betoonde betoefheid.
Mij de goedheid hebben, deze mijnen dank aan Eyne Vergade-
ring te betuigen, en haer medeteedeelen, dat ik Levensdig
doordringen ben van de overtuiging, de behandeling deser
geheele zaak met het volste vertrouwen, aan de wysheid
harez leden, te kunnen overlaten.

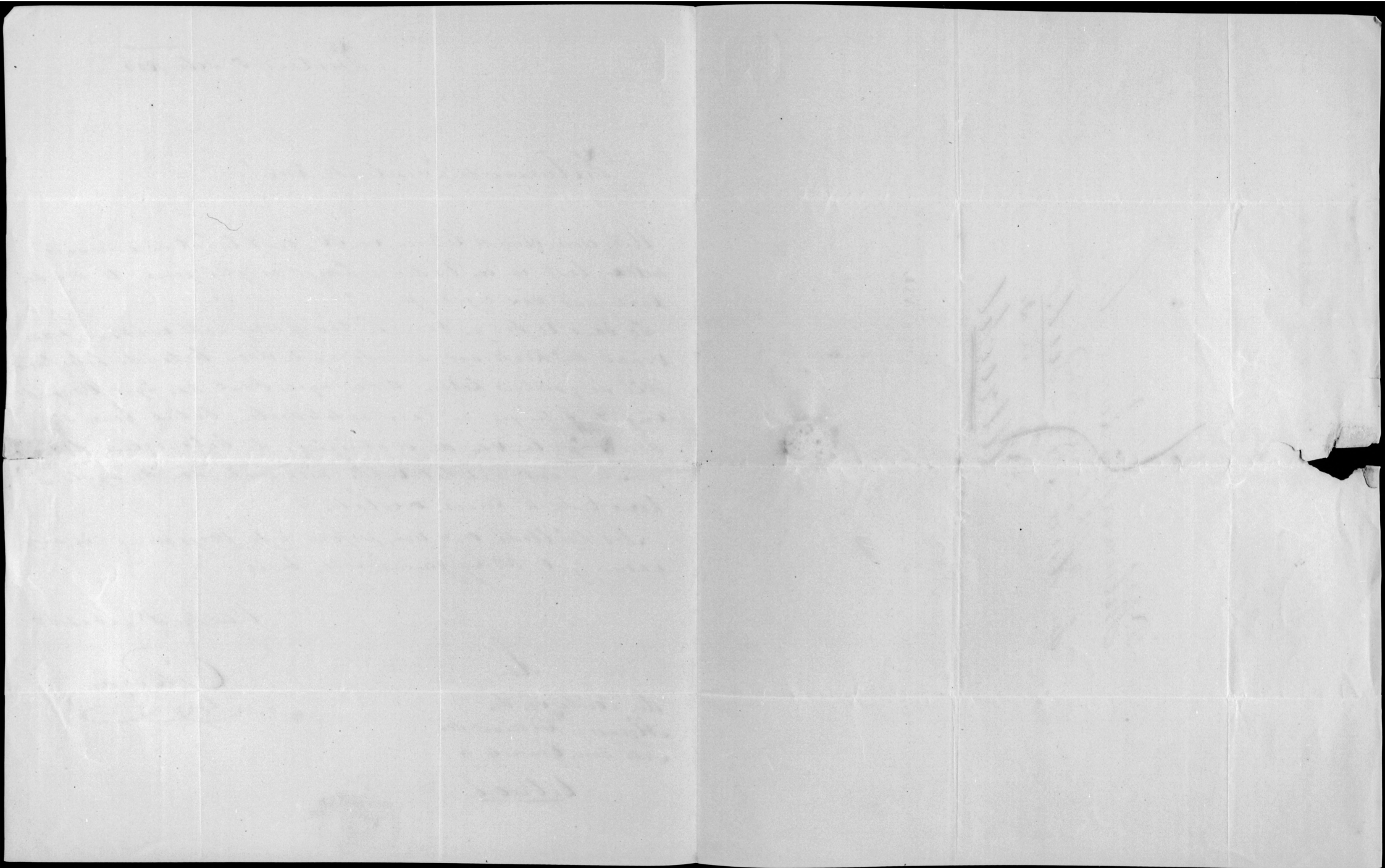
Met heilwede over uwen persoon u de Vergadering, in wier
naam gy u tot mij gemend hebt, ben ik

Uw Dr. d'z Medet

Aan
den Scriba van den
Algemeenen Kerkeraad der
Ned. Herv. Gemeente te

Utrecht

G. Burger

dat ik had willen, afwachter, eest u
schreef, zeer twyfelachtig of de impo:
-ditte sich grondt op een gebrek in de
vormen van het beroep, dan wel op een
persoon hetzij in leer of wandel. Het
laetste zou mogelijk zijn, onbetreffende
mogelyk zijn, afschrik hetter naauwer-
-hood waarschynlyk kan adter. Is het
eerste waar, dan blyft het geheel, alleen
zaak des Keukeraads, pree te handelen.
Wees echter verzekerd, dat ik door Gods
grote goedertierenheid volkomen vrede
en zelfs de meestmogelyke opgeruimdheid
heb onder deze „grievē“. Ik geyf het
dier Keer in handen, die het best weet
of ik te Vreeland dan wel te Utrecht
zyn raad zal maken, uitdienen. Wil
Hij my hier laten, dan zal ik my ook
gaed zijn, omdat het alsoo zyn wil is.
Nette voldoen aan uwe belofte en my au-
-Constante handen zult gy groothelyk ver-
-pligten

Uwe Vriend

P.S. Graet uwe lieve Vrouw en
houd u van u selven overtuigd
dat ik „uwe vrienden, zage last“

G. Barga

3/2/56
Vreeland 7 Febr. 1856.

Amiciſime!

Met dankzegging voor uwe ſpedige berichten
en vriendelyke gruidheden, meld ik u dat
ik zoo op't oogenblik een brief van Dr. Merens
ontvang, die my zyn deelnemende belangstel-
ling uitdrukt, gepaard aan zyne verwachting-
en berekeningen voor aanft. Maandag, maar
ook tevens in bedenking geeft, of ik dies
avond my niet te Utrecht bevinden zou, om
by overkoopt ongunftige uitflag van het
nieuwe beroep, eene memorie van appel of
berwaar in te dienen by het Prov. Preftaats,
hetgeen volgens het Reglen. binnen den termijn
van 14 dagen moet plaats hebben, welke
termijn ik dies avond verftreken acht.
Wat denkt u hiervan? By komt het
ook kiech voor dat ik dies avond in Utrecht
zou zyn. Daarby is uw officiële brief van
kenning van de improbatio gedateerd
van 30 Jan. Is dan niet 13 of 14 Febr. die
termijn verftreken? En zou het niet
doot zyn voor my, ook dan myn te mengen

in deze zaak, vooral wanneer het Kerke
Eaas beruht heeft in de improbatio & teef
is overgegaen tot een nieuw beroep?

Vants ontvrag ik eene dybelingsche kempche
berisping dat ik hem in der tyd niet mede
gedeld heb, hoe myn ontvragst by de le
Collegas geneef is, die zich ontrokke hadde
Ik schreef hem dat ik liener gehad had, dat
in zelf het hem weetheld hadden, & het nu
nogwel rekweinig woorden kon mededeeln
maar zonder details. Erliene! dan ik u
in der tyd dat alles haarfyn heb toevertroand,
achtte gy 't van belang dat gy er meer van
weet, breng hem den zooveel noodig op
de hoogte. Ik heb beflote, my in deze
dagen niet in Wtr. te laten zien.

Heden verkondigt de Kaarl. Conventaan
het geheel Vaderland dat het beroep op
my uitgebracht vernietigd is. "Overfchillende
gronden." Daarmede heb ik vrede. Maar
houet gien middel dyn, byaldre, later het
beroep weer moogt ^{worden} uitgebracht gelyc gy
u voutset, langs denzelfden weg ter algemeene

Kennisp te brengen, dat dit gelegen is geneef
niet in myn persoon, meer in onduffeld
gebrek aan vormen. Gy rouwt daar als
foriba van de Kerke ad dunkt my iets
aan kunnen doen, zoo ge by tyd een heecht
aan de Kaarlemmer Conventien opstond, een
en ander het meer op sye myre fattsocant,
daar ge u ligtelyc kunt voutstellen, dat
deze onrekeheid aangaande de motives
mytoch niet onrekehillig kan syn & in
deker opzigt blaameend is. Ik ecker
op uwe trouwe vrien, dykepen, blyf met
geheel myn hart

geheel de line

9/3

3/2/4
Holland 12 Febr 1856.

Amici sine!

Gisteravond voor half negen ontving ik reeds
berigt aangaende den gunstigen afloop der
zaak. Ik zal kort zijn in mijn verslag en geloof
dat ik geen 14 dagen toe beslissing zal behoeven.
Gy zult my misschien gisteren nogte Utrecht
gemaakt hebben, om Caspugus gevolgtegen
aan het recht tot in diening over te nemen van
Appel of Beswaar. Maar by eijer overwe-
ging kon ik toch mijn seiften afkeer daarvan
niet overwinnen. Het spijt me, aldus bray-
achtig als 't ware my vast te klemmen aan
een keuze, die de eerste eis met een zoo
weifelende kans, dan minder dan $\frac{1}{3}$ der stem-
gerechtigden, op my was uitgebracht en die dan na
donker klasz besp. Om welke redenen dan ook
geïmprobeerde, de tweede eis by vernieuwde
vrijstemming my even ontgaan zijn. Ware het
laatste geschied, ik zou er in beruyft hebben.
Gelukkig kan ik in de betuiging van Josef
overnemen, want het zijn myre vrienden zelf
die my de volprekte meerderheid bezorgd
hebben.

De andere party heeft zich toch ook goed
gestoten gehouden, daar ik uit een raam
=keurig bericht ontwaar, dat een eysse byng ontwa-
=gene opgaaf onjuist is geweest. De familie Minvick
schreef my dat ik 20 fr. had gehad. Doch het is
m' ook wel! Intusschen, ic hebben ongetwyfeld
het kunne eeparige keus het andere deel des
kerkeraads met het oog op't nieuwe beroep, dat
m' an de orde is, wille, Taerape, „a gouverno!“
Oyl. kunt nu wel haast niet anders, sal met
de nieuwe bataille vol ogerdyke scènes gely-
=veerd maeten worden, dan Zwichten van desen
mensch.

Doch dit alles zyden keer Beval! Alom
gymetmyre overige vielden myn opregte dank
aan von Linc standvastigheid en geregenheid, die
ik ophoogen pyp heb. Mondeling, in de volgende
week zo vort loop, over alles nader. Vannet
en gelooft my met het beste hanelegraet, dan de lang

J. J.
Oyl.

3/2/5

Amia!

In geloof dat ik door brief aan den
Scriva des Kerkraeds u zieds eerder
had maecten, dan toe komen. Is by te
laet vernietig hem dan waer.

Loopt oogenblik verleen ik uit
een paar woorden van Kluinik wat gister
avond befloten is. By denkt de saek
staet my gaed, en heb ein de ton wel
eens kunnen zyn, dat het geen menfchen te
kwade bedacht hadden. Soe God juift
te gaede was biftuand.

Daerom, groet hem die vrouw van
ons en geloofmyffers

J. J.
G. B.

LTK Beets

C 8 4

~~21.~~

4

Ma 1864.

Leerkelyk standpunt.
Schets van een omittgegeven Oefftel.

Brief aan V. Posterske.

Althet ber ik van oordeel ge-
weet dat u fluk Leet weinij
menschen goede onderf
de Sonde aannatiging heb
algemeen met een. ik hou.
Skep kunne geveuld, een
hul redding gweigde
van minclij kunne
Gedragingen kunne bij
Londen.

Streeke my selver licht. Oude
Luncken getal.

Depe verbaand van de goed
moedigheid waannde
it in de een. Oude de ander
den middelste van de duffen
de arboude of vagen, die
der laave ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
vonden in alle vord te
lij en die, ick die dit
melkdeed het geval waer.
van geen geing e. alle.
mens belangstelling in
het te ga e. helgde, heb
dus e. Oude heb probe
e. derge van ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
de geult vordens dode
getingens.

om hadalen! En het was
 weinig geheel onafhankelijk
 daarvan kan ^{het} ~~de~~ die het party
 de raar en een van de andere
 d'infelen verbeuren, die
 met de wale van d'infelen
 in dees, en - met ~~dat~~ ook
 dat werd met andere de
 kenne gezegd, - en hem
 ompt bevollelij ^{aan}
 te hebbe dan de ^{aan}
 d' Gdn.

Om de hofke werd als den
 den gyaan isati te veel
 ontzient. Na veel optief
 en gret worden, had d' heig
 te fote mentel speelt en knief.

Thans verlanje vele konde
 ondenom byzandagte, tenat ^{zijn}
 ondelij d'olag, en te en giden
 moet worden.

Het d'heestly d'gely. gelep.
 lester d'ort aan hadt oia
 d' gyaan h'ade an ieli te d'vren
 mee d'ade te wete wate.

Dit is de weg in M en d'vren.
 leed te byzandte of M en onb.
 d'vren leed, na en het is met
 alse dat ^{na} het tot g'vrentje
 k'eppe. de d' d'gely d'ade
 kon te.

de het weet moet het legge;
 de het niet weet de
 en den indraag met op
 het goed d'entheid kony.
 de het weet moet het ^{den}
 moet en en ontbeede ~~en~~
 geven. En ^{en} ^{te} ^{te} ^{te}
 lye g'vred te veel verbed.

Allen.

Maar h'alt denke om d'vry,
 moet men diele mel benut
 wem met me te fote v'el...

Om met gy?
 Revolutioan onverwijf
 de het k'heffene d'vren de
 Mafu i...

Los ican! de de met dat
 denaacht, met; dat d'vren.
 met d'vry te; de de f'vren
 of de d'vry te.

Scheiding?

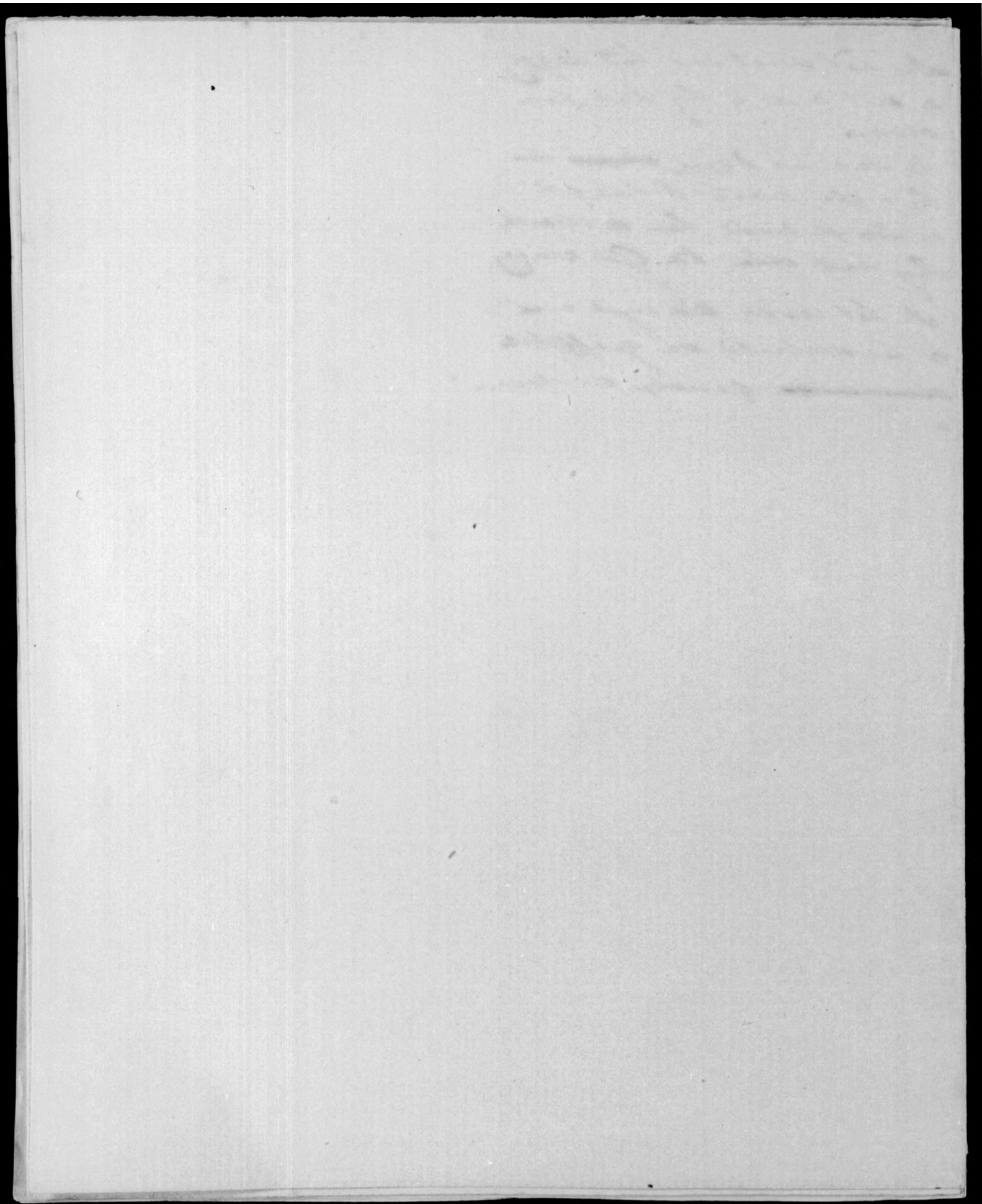
Los van! - ^{de} ^{de} ^{de}
 de de niet als of gy met
 de g'vrentje v'ant. Het
 en met v'vren d' ^{v'vren} ^{attent}
 van de belange de k'vren
 g'vrentje led v'vren, en de gy
 d'vrentje h'ee te v'vren d'vren.
 om met de g'vrentje te v'vren.
 D'vren met, al den v'vren, de
 Scheiding - de Scheiding!

de het weet dat het degg,
en niet meer is by dat het
doen.

De dat het doen, ~~en~~ de
hi de med te heeft,
en dat de med kan althant,
by dat die in God erag.

de het veel de. uit en
en het ombud ve geeft, het
~~de~~ genode onder..

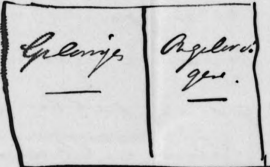
Aan Dr. J. van Roffers Womsted 6 Oct. 1848. 4 bylage

Lie Maria Tuis!

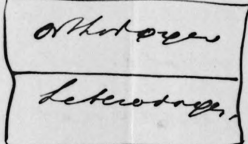
Lie hebt gy my verkiikt met een „Grote brief“; a brieft offiekt
beunen it a, niet het minst als brieft huijns. Gy hebt in dat werk
een offiekttheid, a een mede, gy hebt a dat niet een gekonstheid die
it mede. Het kost my altyd tuint niet met een besprekking alle
andere werk te ghy te feliciteren a een brief te gae schryven. Ik heb
leker drick het ponden a gaand.

Ingy in die Catholische Kerk zegt is ook my geentent. Groot
is de richening in de gort elementen, die daer a in die
Leyn. Die Catholische roek is gae ruad roek; a is een leger,
a is een god deeg in. De ziele die de priester by hem leet,
beu die romptplicht gelaes heten die aen leaan by
sunn leela die protestantism. Overdragen my liefstellers
op die kerke, het benadeelen a onthabellen a het catholische
volke die protestante die aen lording gae knip die aen
reer naandig zyn, a a follestaten in die l unse van
Lincas in Phylaktyum a niet met aen roek huijns verantw.
digin onthabellen. In die? niet it met die vleslyge aen
stijde teg a kerke, die draakden a pad leet die my
dokter zyn, a niet met it adan leaan schoumet dandig
dog of gema plappels Church? Lincas? Niet it
het my by zegt dat volck priesters knecht en
intiquate braver, of celke. Rullijp met die meken
die als drinklees a inelutrieles my god helien? a
niet it lunked, haagheid, onthabellen a allele
flaertheit die leu die v lort londen, allen a onth

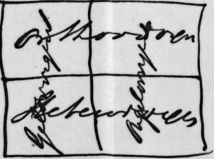
Zy praelt met de haer a fortet... in presenten & tegen.
 De haer haermin, en zy het of del part of them cant.
 Na hette uys karia van profhet Chentoo - anoy - deen
 ted & abne de de een' hat, gub bitha ca vathed een
 de andere. In de uys kind het ane uys de lyp anticeend
 dan. Na de uys an Chentoo - lyp anticeend, lyp lyp D,
 en ... at de haer lictheelt volge lens! ... ork
 Het Othodogemus is een uys & lictheelt. Na Othodogemus
 ant in eenig royske geyfute unde; del uoy, deak
 belang versuult ane haer, & heglan u pben profhet.
 Die kind haer verdeling der anticeend Chentoo haer

De haer de verdeling de het Othodogemus naakh

Ley de 2 figure of elader & p lict ha uelle de chaot
 de uoy; met een uoying ane uys lyp uoye het uoy.
 Luy uoye haer:

Dit deryf rict. At het deen in een uoying. l'len haer
 moet geyend. In uoye de haer, de lens, & uoying
 l'p h'lelt de Othodogemus late valcent.

Een theologische semina, onseftedinge, from uoye, naer
 a lict de haer gelobblere geyie. Dit een alle te de
 eglisp de l'avenit haer gelobblere in janer uoye.
 Lict a gelobblere in uoye & uoye haer, & de uoye
 de uoye de te de eglisp de l'avenit de uoye uoye
 lyp. De gelobblere haer uoye ane uoye, lict uoye,
 lict uoye haer ane lict uoye, lict uoye, uoye uoye,
 lict uoye, ale uoye, & lict uoye uoye uoye, de
 lict uoye uoye uoye uoye, gey de lict uoye, uoye
 de te uoye uoye, ... uoye uoye uoye uoye uoye
 de uoye uoye; lict de uoye de lict uoye uoye
 lyp de haer geyie uoye. De uoye uoye uoye uoye
 uoye uoye alle theologische uoye uoye uoye uoye
 de uoye, ane uoye uoye uoye uoye uoye uoye
 uoye, haer uoye & gey de uoye uoye uoye uoye
 uoye. Dit uoye haer de gey uoye uoye.

Naft. Monday lyp de l' lict uoye. De uoye uoye
 in uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye
 uoye & uoye uoye, an lict uoye uoye uoye uoye
 uoye uoye. Naft uoye uoye uoye uoye, & uoye
 de uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye
 de uoye, naer uoye lict uoye uoye uoye uoye
 an de uoye uoye de uoye uoye uoye uoye uoye
 lict uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye
 an uoye uoye. Gey uoye uoye uoye uoye. De uoye
 de uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye.

Ook uoye de uoye. De l' lict uoye uoye uoye uoye
 lict uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye uoye

My presence is needed Sunday morning. My
own self a few things brought to hand, in an
more general help and a few more. Just days
left or there were by a god's grace. Every night be
remembering in my own. Leave on the 1st
day.

Working in the Calcutta and the bazaar, then with it.
My mind my self to him, more than to report in brief.
My advertisement will be in the paper and I shall be very
at of my own and my physical condition generally.
I will try my best to be present as it is
impossible. To present he is in the state
in the same health.

In the hope of a Father's love.
My own good and health and the. Just
to him, and all his friends and us.

Respectfully,
Your obedient servant

Your affectionate friend

[Faint, mirrored handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible but appears to be organized into several paragraphs.]

LTK Beets

C 8 5

~~18.~~

5

1854.

School Questions.

1857.

9. 2 August 1857

Waarom niet, medebreders!

Ingerloten is het verslag (project) door allen de heer
 V. Lyden dat hij eenigen tussch tusschen... Het is
 te verzoeken het ook in te dien. een aanvulling en
 op te maken. en ~~een~~ die mede te deelen. Het is
 te verzoeken om het bij een Schiedamsche mogelijk
 te laten worden - om het dan hetzij met overige
 mededeeling der commissie. Het is dan dat
 al naar gelang van den aard der zaken. deels
 te laten drukken en verspreiden, door het recht van
 leent heeft. - Het is ook te verzoeken dat de com-
 missie commissie heb gemaakt. om een opzicht af te
 breken. en dat de met het partiele in eenige bij-
 de drukken in te geven heb willykome. -

Het is al een over een agent geweest. om Utrecht.
 Het is te verzoeken om te verzoeken om te verzoeken

Amc: Uw suet verslag is overgelegd en is nu
 geteld om de afloop onzer discussie over het rapport
 te bevestigen. De inleiding is gebleven doch de wij-
 zigheid dat ik nu verbaal staat op de plaats van het land
 jant maar de heer v. d. B. de als bestuurs der school
 en de regent tegen hetgeen de regering als regering over Kans
 ook in dit tegenwoordige verband te schrijven zou, in dien het
 als bestuursadvies de regering over Kans moet, geen bezwaar

Zult vinden ons reede te zoeken. Ten eerste de Luyken
Lente - My zullen u een juweel zenden. Schikt alzo tot
den vroe alle overdeel op.

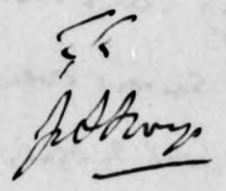
Ik heb u nu niet te zeggen dat het ons allen
derzegenen zy dat in de zij de uitvinding van
Christus aenkomt. - Eene punt over de uitvinding
in de Kerk der Heeren, waarin Christus een Heere wel
spelt: is allen met my verbanden.

IT
Johannes

Ik heb de inhoud van het Charlesk blaet
 de deus vuylytig blaet ogeleed om te zien die
 het als de printen. Schryfing te protesten, en
 wat hetgeen dienen moet om ^{het} de publieke geweten om
 een betere opvoeding der schoolgenooten voort te brengen
 en een te verbeteren. Dat is nu nog by Staatsraad
 Lov en zij niet bevestig, en daarom geloof ik
 ook dat in deze betrekking. Zij die niet meer moeten
 blijven behandelen, en meer dat zij dat hem in
 doen.

Van Lantshoop ik dat het is ook mogelijk
 om hem en in het belang der zaak welke
 verzoek ik u om in deze het de intentie
 mogelijk te maken te nemen. De heer zij kunt u

De vreesende gwaet

 J. K.

25 maart 1807

Waarde Boer?

Ik verzend te gelijken tijd met de u gelezen
 de puen van het rapport. op blaet 3. de
 deker v. d. de krachtwet ^{en} regule. -

De gindrede man in naam van de utopans
ing van het Charlesk bevestig van de rep.
 ing - is verandert op mijn verzoek in de 9e
 nu kent. sept 3. van blaet 4. te beginnen met
 die ambeweling. Ik geloof dat de meeste alle
 atgeen reggenomen is die men jekent ju
 name noemen. - Hier heb ik verzoekt dat op
 deze blaet. Het amocelto ju te komen geve
 worden. dat het bevoegd baten tege de overnavigy
 het Charlesk handlen... de meye is er in de ju

Rece. De gevangene verandering van bloed. Le. de dier
- is bij opgenomen

Intorens is als citant uit het ~~Churleld~~ Agnepe
Schoublad om Churleld onleens hyljelce gebou
nuch kernt nu uit als citant: -

Wier is op bloed ii dylge uitgenomen wat
in de alena die mit Whulele dunde bejunt
Schepz kan hys vür de morden. en hel meer en
ner lyht. dat hel den vyand lypelt. om mit
ey.

Ik weet niet of het nu juw gevoren is dat
gy dat juht kimen tekenes. mer juwel
ben die in gevorede overtuyd dat hel het
Stapunt is nurop de her v. d. N. als dret.
leer der school dylge net jelp den caries, en
dit jeter nu dret. de Churleld Schoolman
moet hij leep tegen hetgeen hij nu hys inkies
hel cenje is dat hij als minister ni dwer kan

regeren, en op die zyde van de geveeten moeten
dij om pleatien; dylge nu geluklyk niet met
kan minister betoven te lijf - en dat kan gelve
geis gevog opoffering kort - my stam den
het kan als drettenen op het jelp de stand.
juht nurop by het vrye juw dret. ten hi
het rapport Schep. en en juht lypen de net
van v. d. henen mede ondentekende, tenyl hij
toen veer dretleld utiprakte de lejerij
aljuvolarig kan geend ander net geven als
juw net in dier jin. - dret hel belatte kan
het ons te gevoren, dat by als vertepuordyge
van het Churleld element in de volktrouw
jorge moet dat de lejerij niet meer de
net jelp den net tot en clafictive op.
lofij der school krentie te dylge gekomen, mer
leer nuw overlujge de heren, dat nu net dret
het best mogelike in de tyde ontlachtende

Met de meeste aandacht vraag
ik verftomig aan u, en aldus Gp.
Dr. L. M. met u mij hier als
juice fterkerbeligheit der werking,
naar ik ben nog altijd de man
die op bl. 43 van Parlepe en
Droegheit fchreef, het is alles
mijn kuyfke fceve geweest, mijn
weg met kankelheit te bewandelen
en den fteyd te keere eigen ontkeuring,
en om eigen rekening te overen. ^{1/2}
En is my wel aangelezen heeft
te fteye om mijn antecellenter.

Geliefde oprechtheid

H.

B. J. H.

Utrecht 28 Mei 1843 ^{5/4}

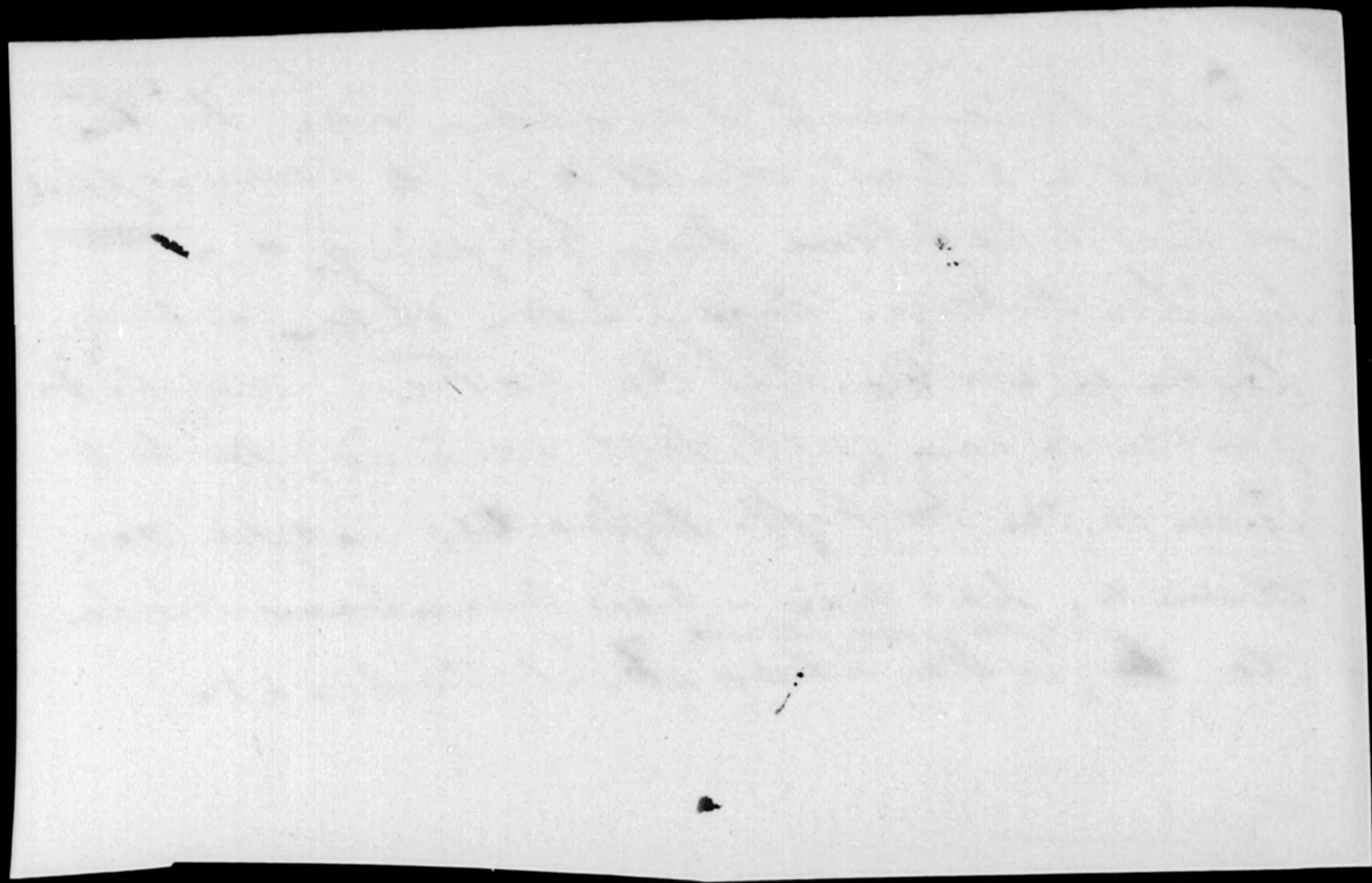
H. van Bommel,

Ongeelyk het my in u aangefproken heb.
ik, de leering en fchulding, en myn keere leg
duyghheit het verflag van mijn keere
handteekening.

Met dat ik niet meer dan in 1842. myn keere lade
dat regening en neten de brypleen
aannemen op bl. 43 van mijn Parlepe
en Droegheit. uitgeleent de "Ordonnen
oprening der aneffcheid"; dat het
not. cheukelst zijn; de gemengdheit
died om met myn keere een protelafte
en rovannelethollet, en te gaen; op de
protelafte fteel kende de fteel. En
ik my dinst in te keeren met de
ftekking om de interesse met in
keere overenigen. Maar ik keere
keere myn geest niet in. Doer eenig
dat ik u b. v. allen keere op g'fied
der dinst om te keere de Dr. keere
daaruit te keere te keere, als het keere
ftek. dat het met antekening deef te

In een polemisch karakter der kunst
 wordt - voort, denk mij, de koncepten
 om niet te hebben dan voering; ~~in~~
 In Chr. Andew. enzy hore anders en de
 lante en consequent de teke; dan het
 spel en een vreesel vreesel, om het
 leen te de vreesel. vreesel; helpende,
 deend, het men. men vreesel vreesel.
 de ^{gande gende gelinke} vreesel, vreesel het Andew.

LTK Beets

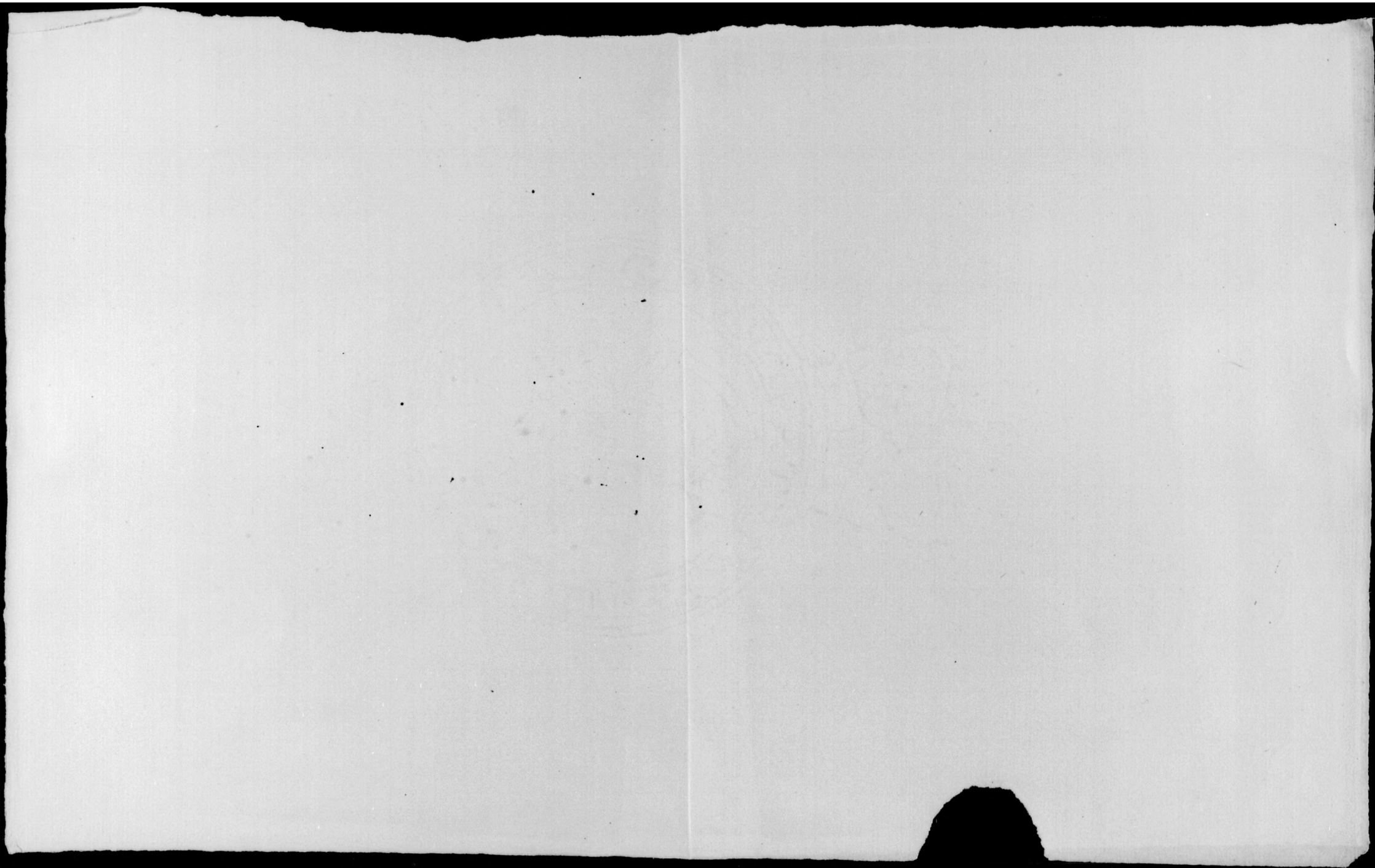
C 8 6

1870.

Brief aan den Mg. Rectoraat
te Utrecht.

Ontbrecht

1967 Abb.

24.

6/2

1872.

Den Treck van D^r. A. Beets.
" (Beoordeeling van Modern Standpunt).

NIEUW KERKELIJK WEEKBLAD.

Onder redactie van B. C. J. MOSSELMANS en Jb. van GILSE.

MET VASTE MEDEWERKING VAN DE HEEREN:

J. van Loenen Martinet, J. H. C. Heijse, A. G. van Anrooij, N. C. Balsem, W. M. Gunning, Johs. Hooijkaas Herderscheé, P. H. Hugenholtz Jr.
E. J. W. Koch, A. Kruenen, E. J. Diest Lorgion, W. C. van Manen, I. H. Maronier, W. de Meijler, W. Muurling,
M. A. N. Evers, H. Vrendenberg (z.), Jo. de Vries en anderen.

Dit blad verschijnt elken Donderdag. Abonnementsprijs per drie maanden f 1,25, franco per post door het geheele Rijk. Afzonderlijke Nrs. 10 Ct.

Advertentia van 1-6 regels 90 Cts., elke regel meer 15 Cts.

ERVEN B. VAN DER KAMP.

Groningen.

Advertentia moeten worden ingezonden siterlijk Dinsdagavond, aan het adres van de ERVEN B. VAN DER KAMP.

Stukken de redactie betreffende worden ingewacht aan het adres van een der redacteuren, te Groningen.

INHOUD. Een preek van Dr. N. BEETS. — De Tijdschriften der maand. — De Ouderlingenquacets. — Mededeelingen en berichten. — Benoemingen. — Advertentia.

Een preek van Dr. N. BEETS.

There's none ever feared that the truth should be heard,
But they whom the truth shall indite.

BURNS.

Gelijk men weet vereert Nicolaas Beets onzen vaderlandschen dichter Vondel met eene warme, trouwe en oordeelkundige liefde. Voor jaren straffe hij zich zelve op zangerige wijze af, omdat hij Vondels „koninklijke zangen“ had vergeten. Merkw aardig is het, dat Beets toen ook meende „het rustig zelfbezi“ van Vondel uit het oog te hebben verloren. Ons komt het voor, bij alles wat wij van den dichter of den predikant Beets immer onder de oogen bekomen hebben, dat er bijna geen Nederlander is, die zich zelf minder vergeet, en meer rustig zijnen weg gaat. Een zijner vrienden oordeelde in 1860 over hem in dezer voege: „hij mag gaarne — en wel wat al te veel — de punten die de leer betreffen, *in statu quo* laten (d. i. zo behandelen alsof zij opgelost en uitgemaakt waren.) 't Is waar, zijn, groote populariteit hangt er van af!“ Van zijn vrienden moet men het hebben. Omdat Dr. Beets „zich tot de praktische zijde van de christelijke leer heeft bepaald,“ en niet zoo als de heer Ch. de la Saussaye de zedelijke idee „tot verklaring van den inhoud der Schrift en van de kerkleer heeft aangewend,“ m. a. w.: omdat de eerste den zoogenaamden wijsgeerigen grondslag van den lasten braak lat liggen, en buitendien zonder ooit zich de moeite te geven om iets te bewijzen, eenvoudig de dingen stelt, verwerft hij zich de ietwat ondeugende karaktertekening. De heer De la Saussaye voegde er bij: „men mag zeggen, dat Beets door het innemen van deze positie de herleving der orthodoxie nationaal heeft gemaakt, en dat hij een element van verzoening is tusschen de partijen.“ Ook nog, „Beets volgt de lijn van Van der Palm en is een zuiver vertegenwoordiger van het nederlandsch karakter.“ Het mag zijn, dat Beets door de gematigdheid, waarmee hij de eigentlijk gezegde orthodoxe dogmatiek ontziet of uit den weg gaat, zijn populariteit bij de orthodoxie voor kreuks en rimpels bewaart; maar even zeker is het, dat door die rustigheid, die olympische kalmité, dien hooghartigen voorbijgang van de beginselen Beets zich zelve in den weg staat, en zijn invloed verkort. Daar het nu zijn kerkleer voor ons, door hem voor de Hervormde gemeente in de Nicolai kerk te Utrecht gehouden op den tweeden paaschdag 1872. (Utr. bij v. Peursem.)

Is de hoofdgedachte: **d o o r l i j d e n t h e e r l i j k h e i d**, zoowel met het oog op de betekenis van het kerkelijk feest, als met betrekking tot de vaderlandsche feestviering van dien dag niet bijzonder gelukkig? De eenvoud is een bewijs van den goeden smaak, die zich bij Beets dan ook zelden verloochent. Warm zonder eenige gezwollenheid, bepaalt de spreker zijne hoorders

1) La crise religieuse en HOLLANDE, Souvenirs et impressions par D. CHANTREPE DE LA SAUSSAYE, pag. 90 en 91.

bij dat vast en zegourijk beginsel der godsregering gelijk het beide in de geschiedenis van de gemeente als van ons Volk en Vaderland gehandhaafd wordt. Ongekunsteld is het den kerkelijken redenaar gelukt een paaschstof te behandelen en op den 1sten Aprilsdag een nationale rede te houden. Is dat nu genoeg, voor een man als Beets genoeg? O, gevis de hervormde gemeente die in de Nicolai kerk te Utrecht bijeenkwam heeft zeker veel stichting gehad; vele broeders en zusters overal in het land verspreid, tasten naar de vrucht van den bij hen zoo hoog geschaten stichtelijken schrijver; een enkel wereldkind mag tot de verzameling van Beets werken ook deze preek hebben gevoegd; zou hij haar ook gelezen, en zou ja, ook genoten hebben? Kan de schrijver zich in vollen ernst voorstellen, dat zijn godsdienstig woord, buiten den kring van zijne geestverwanten, ook zelfs maar indruk gemaakt heeft? Hoe komt het, dat in die kringen, waar het oordeel van Beets als letterkundige van zoo veel gezag is, omdat fijne smaak, veelzijdige kennis, frisch en warm gevoel, — zor voor maat en oog voor juiste evenredigheid tot het vormen daarvan de scheppende kracht zijn geweest, Beets de prediker, Beets de godsdienstleerzamer letterlijk niet eens gekend wordt? Proza en poëzie van Hildebrand of Heets is gemeengoed, zijne stichtelijke uren zullen ook wel bij enkele predikanten onder ons gelezen, en met het noodige voorbehoud, vrucht der treffende kritiek van Busken Huet, gebruikt zijn, maar nu verder; behoort de welsprekende en ernstige Utrechtsche predikant onder de mannen van wier handen de Modernen levensvoetsel ontvangen? Bestaat hij voor hen of niet?

Ik meen, het bewijs van het tegendeel zal mij genoeg doen, ik meen op deze vraag ontkennend te moeten antwoorden. 't Is, ziedaar de stelling, waar mij ook deze rede van Beets weêr toelicht. — 't is voor de niet-orthodoxe gemeente bijna onverschillig of Beets de president bestaat of niet. Ware ik een man der ethische richting, of getrouw volgeling van Beets zelve, dan zou ik hem dit verschijnsel tot een verwijt aanrekenen. De la Saussaye zeide van hem: „de heer Beets maakt geen aanspraak op den titel van theologant hoewel, indien hij het verkoos, hij het op eene uitstekende wijze zou zijn; want hij bezit al de hoedanigheden die den theologant vormen.“ Van dezen onwil zou men dan, met's redenaars eigen woorden kunnen zeggen: „zoo is er dan ook bij discipelen des Heeren — nog dikwijls, en dikwijls juist dan wanneer het tegendeel moest vereischt worden, een verziennen niet der dingen die Gods, maar die des menschen zijn,“ een menschelijke beschouwing, die tegenover de goddelijke wijsheid gevoelt en beweert dat er sommige dingen zijn, die te vreeslijk zijn om te gebeuren, te smartelijk om noodig te wesen!“ Immers wanneer men al de gevorderde hoedanigheden bezit, — op een bijna grenzeloos invloed zou kunnen rekenen, — er behoeft is aan de medewerking van mannen, omdat de harde arbeid voor het brood der ziel, honderden en honderden onzer tijdgenooten vóór den tijd verouderd, — terwijl ontelbaar reilen in arren moede het opgeven; als men dan, door ambt en bediening geroepen, over God en christendom spreken moet: waarom doet men het dan niet zoo: dat men tot luisteren dwingt, waarom spreekt men dan bij voorkeur alleen tot

1) Lijden de weg tot heerlijkheid! blz. 12.

diegenen op wier gemoedelijke instemming men kan rekenen, terwijl men de behoeften van den denkenden geest ten eenenmale uit het oog verliest. Moet men het Beets niet verwijten, dat hij, juist hij, zich niet bekomert om de gemoedelijke behoeften van zulk een aanzienlijk deel zijner tijdgenooten?

Verwijten? Gelijk ik zeide, dat zou ik doen, als ik ware wat ik niet ben. Ik acht het ethische standpunt door en door onbillijk, en in den diepsten grond der zaak onzedelijk. Men mag niet alle terugbragen tot zedelijke eigenschappen. Beets houding tegenover de strijdende partijen op theologisch gebied, zijn passiviteit te midden van den brandenden kamp der geesten, zijn rustig genieten terwijl anderen ontberen, is geen gevolg van een onwil of eenige andere betrouwenswaardige fout. Hij kan evenvuldig niet anders. Hij begrijpt van den strijd zeer dagen alleen de drukte, het onaangename gewol. Het hongeren en dorsten naar de waarheid is bij het eudaemonistisch karakter van zijn evangelie een ongekende kwaal. Zijn aanlag en natuur is niet kritisch, maar aesthetisch. Gezond en sterk ziet hij op de tobbers rondom hem neêr, zijne behoeften zijn volkomen bevredigd, in zijn geloof heeft hij volslagen rust, en in hij zou eerder een glimlach ten beste geven dan een vertoep. Hij heeft werkelijk mededogen met de vragers, die het zich zelf zoo lastig maken. Zoo heeft hij zelfs eens in een lied dat doudaigneuse deernis-hebben aan den Schep- per toegeschreven. Zoo als de mensch is maakt hij zich zijn God!

Men kan dunkt mij de houding van Beets bejammeren, maar verder ga men niet. Toel is het te betrouwen, dat een geest van zoo veel veerkracht en zoo rijk aan veelzijdige krachten voor zulk een ondergeschikt doel, en zulk een beperkten kring zich inspannt of in beweging zet. Men leze b.v. het laatste blad van de paasch- en Aprilspreek, daar waar hij handelt over de kerk, onze kerk! „Laag is zij van de hoogte afgedaald, waarop zij in den bloeitijd van ons gemeenbest stond!“ Voorzeker, maar toont de spreker nu en dat hij begrijpt waarom zij toen hoog stond, en dat hij inziert, waarom men haar dienst en troost nu advijst? Geen schijn of schaduw daarvan. Hij jammert over de twisten, roept in een soort van lyriek, de verheerlijkte martelaren toe, wat zij wel gevoelen, als zij het weten, dat in zoo menig heiligdom de verziensloof geloofend wordt van hem, die gezegd heeft: — de woorden van zijn tekst — maar voorts heet het: Geen nood voor die kerk! Er komt een dag in Nederland dat men weder van alle kanten naar haar evangelie vragen en haar in eere herstellen zal. Die voorzeggung geven hem geloof en ervaring in.

't Werpt een merkwaardig licht op die voorzeggung, dat er de verwachting van voorafgaat, dat er voor Nederland „een dag van benauwdheid, van persende, van algemeene benauwdheid aanstaande is.“ Die persende benauwdheid zal alzo de vraag naar het evangelie en de kerk van Dr. Beets vermeerdere — maar zal die ook de waarheid van het eerste en de waerdigheid van de laatste bewijzen en uitmaken?

Met deze quaestie laat de heer Beets zich niet in.

De groote levensvraag van den denkenden geest bestaat voor hem eenvoudig niet.

Het zij zoo, maar als nu en der uitnemendsten zoo weinig voor de eer zijner kerk doet, is het dan wonder, dat zoovelen, en in belangrijke

van het Lagerhuis der *convocation* en den geest, die dit lichaam bezielt, scherp te critiseren. Het is dan ook hoogst natuurlijk, dat het gezond verstand der leeken opkomt tegen de episcopale redeneeringen, waarmede de geestelijken de Geloofsbelijdenis pogen te verdedigen. Als eene proeve van de denkwijze der leeken volge hier een citaat uit *The Punch*, dat wij overtaald laten, om de woordspeling niet te laten verloren gaan: *Crab and Creed*. The parsons in Convocation resolve to stick to what they call the creed of St. Athanasius, probably on the principle on which Cuvier approved his colleague's definition of a crab. „We call it a red fish that walks backwards.“ „Perfect, Messieurs, quite perfect, only that a crab is not red, nor is it a fish, nor does it walk backwards.“ The creed of St. Athanasius may be so called, subject to the remark that it is not a creed (having no *credo*), that Athanasius was not a saint (by any means) and that he had nothing to do with the document. Creed and crab, however, would have a resemblance if the latter went backwards.“

— Te midden van de beradelingen over de Geloofsbelijdenis heeft het Lagerhuis van de *convocation* tijd gevonden om een echt clerical besluit te nemen. Op voorstel van een der leden is aan de Bisschoppen eene klacht (gravamen cleri) toegezonden over de vestiging van Mr. Ch. Voiseij als prediker in Londen. De ontleening van de circulaire, waarin zijn optreden wordt gemeld, door leden en geestelijken van de Engelse kerk wordt in dat stuk gekenschet als eene ergernis voor de gemeente, die de bisschoppen zoo spoedig mogelijk moeten trachten weg te nemen.

— Er bestaat in Engeland sedert jaren eene *British and Foreign Unitarian Association*, die de gemeenschappelijke belangen der Unitarische gemeenten behartelt en de Unitarische denkbeelden tracht te verspreiden. Haar werking breidt zich meer en meer uit. Ook buiten Engeland overdundert zij groote belangstelling. De jaarvergadering zijt ditmaal worden bijgewoond door prof. von Holtzendorff uit Berlijn en Dr. Manohot uit Bremen, als afgevaardigden van het Protestant-Verein, terwijl de leerrrede, aan die vergadering voorgelezen, zal worden gehouden door Athanasie Coquerel. — Intusschen zijn sommige Unitariërs van oordeel, dat de *Association* beter aan haar doel zou beantwoorden, wanneer het Bestuur de banier van het liberalisme nog wat meer in de hoogte stak en meer in den geest van Parker dan van Channing werkzaam was. Eene correspondentie, daarover in de weekbladen gevoerd, heeft ten gevolge gehad, dat een Unitariër, wiens naam onbekend is, eene groote som gelds beschikbaar heeft gesteld voor eene volksuitgave van Parker's „Discourse on Religion.“ Zij zal worden bezorgd door Ch. Voiseij en voor 2½ shillings verkrijgbaar worden gesteld.

— Den 1sten April 11. is te Londen, in 57 jaren oudtand, overleden Frederick Denison Maurice, de hoogleraar in de zedelijke wijsgeerte te Cambridge. In de geschiedenis der Engelse kerk neemt Maurice eene zoo belangrijke plaats in, dat wij zijn afsterven niet onvermeld mochten laten. Doch de ruimte ontbreekt ons, om zijn leven en zijne richting zoo uitvoerig te teekenen, als ze dat zouden verdienen. Wij herinneren alleen, dat hij gedurende eenige jaren als hoogleraar in de godgeleerdheid aan King's College te Londen verbonden was, doch die betrekking heeft verloren wegens zijne heterodoxie, inzonderheid wegens afwijkende denkbeelden over de eeuwige strafpen. Hij bleef als predikant te Londen werkzaam en werd in 1896 als hoogleraar te Cambridge beroepen. Met bisschop Colenso en met de schrijvers in de *Essays and Reviews* was hij niet volkomen homogeen. Zijne geestesrichting was meer mystiek dan criticus. Doch zooveel te beter kon hij in de Engelse kerk het dogmatisme bestrijden. In de 2de uitgave van zijne „Moral and Metaphysical Philosophy“, na zijn dood verschenen, levert in de nieuwe voorrede het bewijs, dat hij ook de kwestien van den dag had bestudeerd en, in weerwil van zijne persoonlijke ingenomenheid met de andere beschouwing, het betrekkelijk recht en de waarde der moderne opvatting gaarne erkende.

De talrijke vrienden en leerlingen van Maurice zijn voornemens een of ander gedenkteken te zijner eere te stichten en verzamelen tot dit doel geldelijke bijdragen.

Duitschland. Den 3en en 4en Mei j.l. is te *Leipzig* eene vergadering van consistorialraden en superintendenten gehouden. Volgens gerucht zouden deze welerwaarden beradelingen over de grenzen der leervrijheid. Edoch daarvan is niets gekomen. De achtbare vergadering, die den minister Falk als toehoorder in haar midden zag, is uiteengegaan zonder eenige zaak van aanbelang tot stand gebracht te hebben. In geen enkele hangende kwestie is eenig besluit genomen.

Wat het bovengenoemde gerucht betreft, dat later gebleken is geen onrecht te zijn, men meent de niet verzevenlijking daarvan te moeten toezien. H. Liseo en v. Sydow. Dienaangaende is men namelijk nog geheel in het onzekere. Bekend maar alleen heten, dat de tegenstanders oogenblikkelijk eenigermate arzenelen verdere stappen te doen; immers twee districts-synoden, die eene getuigenis tegen deze beslissingen zonden afleggen, hebben dit, schoon om verschillende redenen, vooralsnog niet gedaan. Niet aldus de geesverwanten; zij zitten niet stil. Een zeker aantal geachte mannen uit *Jena* heeft een monster-adres op touw gezet ten gunste der H. H. Liseo en Sydow en ter bestrijding van diegenen, welke de aanklacht tegen hen schrijven, welk adres uit geheel Duitschland onder tekennaars tolt en dagelijks meer handteekeningen wint. Het is te hopen, dat dit adres in den vollen zin des woords eene monster-petitie worden, en dan ook wat uitrichten zal. Er wordt daarin met nadruk vooral daarop gewezen, dat de bestreden drivers gaandeweg de protestante kerk gelijkelijk maken aan de roomsch-katholieke, en de eerste daardoor mede in vijandige verhouding plaatsen tegenover den modernen staat en de moderne beschaving.

— Zoo weifelend als de regering, ook na de verandering van den persoon des ministers, in de hangende geschillen optreedt, wat de protestantische kerk betreft, even vastberaden en flink is hare houding tegenover de *Ultranontanen*, mischien wel omdat hiermede 't staatsbelang naar haar inzien meer rechtstreeks gemeoid is.

Sommigen vreesden een oogenblik, dat ook te dien aanzien eene kleine rugwaartsche beweging gedaan werd; maar die vrees blijft gelukkig ongegrond. Ook de weigering der roomsche Curie om den kardinaal v. Hohenlohe als gezant van *Duitschland* te ontvangen heeft den rijkskanselier geen oogenblik van zijn stuk gebracht, of zijne plannen ook maar iets wat gewijzigd. In geen enkel opzicht geeft hij iets toe. Eene pas door hem gehouden rede doet zien, dat hij ook tegenover den bisschop van *Ermland* met kracht te werk gaan en geen enkele overtreding der staatswet dulden zal. Hij zal de heeren grootwaardigheids-bekleeders in de roomsch-katholieke kerk leeren, dat allen, hoeg- en laaggeplaatsten, gelykelijken zoowel als leken, onder dezelfde wet staan. Op het „non possumus“ der kerk zal de staat in gelijken zin antwoorden, als de Curie in sommige gevallen afwijking van de constitutie eischt ten haren behoeve. De machtige keizerstaat kan in deze een waardig en leerrijk voorbeeld aan de kleinere mogendheden geven, maar voorzeker dan door de in elk geval onbillijke uitzetting der Jezuiten, zoals sommigen eischen. Het martelaarschap zou slechts strekken om hen sterker te maken.

Zwitserland. De nieuwe *bondsweet*, waarover de eendstemmig 12 Mei j.l. heeft plaats gehad, is eilaas *gewalden*. Om van andere dingen te zwijgen, is dit voor den godsdienst zeer te bejammern; want dit ontwerp bracht gewichtigte en zeer noodzakelijke wijzigingen in de betrekking tusschen kerk en staat. Zoo was daarin bepaald, dat er volstrekte gewetensvrijheid en volkomen gelijkestelling van alle gezinden zijn zou, welk een en ander in deze overigen vrije republiek nog al wat te wenschen overliet. Voorts waren bepalingen opgenomen, die paal en perk stelden aan de aanmatiging der geestelijkheid, en was 't huwelijktot een burgerlijk contract gemaakt, terwijl eindelijk een ieder daardoor onthouwen zou wezen van bijdragen aan zodanige godsdienstige verengingen, waartoe hij niet behoort. Het spreekt van zelf, dat de gewetelijkheid geen vrede had met dit ontwerp. Niet zonder reden wordt dan ook de afstemming voor een goed deel aan invloed van die zijde toegeschreven.

Benoeemingen, HERVORMDE KERK.

Gelderland. Afscheid gepreekt: te *Neede* door W. Snelles met I Tim. 1: 5.
Drietal te *Zutphen*: Duval Slothouwer te *Kralingen*, Ippus Fockens te *Scherpenhoutum*, Talma te *Harlingen*.
Overleden: J. Langewies, een pred. van *Wageningen* en J. Gerritsen, een pred. van *Zoelen*.
50jarige Evangeliedienst herdacht door P. P. F. Correl te *Erichem*.
Emeritaal aangevraagd door van Oriethuisen te *Zutphen*.
Zuid-Holland. Beroepen: naar *Bleiskensgraaf* M. J. Westink te *Willemsdijk*; — naar *Heilop* en *Boekop* G. Hornman, eend.
Bedankt: voor *Noordwijk-binnen* door Vos te *Katwijk aan Zee*.
Bevestigd te *'s Gravenhage* A. D. J. Scholte door J. A. M. Bolderman met 2 Cor. 4: 5. Intrede met I Cor. 3: 9e.
50jarige Evangeliedienst herdacht door Oudegeest te *Schellaken* met I Tim. 1: 17.
Hil. caud. die in samerking wenschen te komen voor het beroep naar *Pierik* melden zich voor 19 Juni franco

aan den kerkerad. Tractement f 892 pastorie, tuin en vrijdom van den hoofdelijken omslag en van de 4 eerste grondslagen van het personeel.
Noord-Holland. Bedankt voor *Iteer Hugo-W' naar Termeulen te Huisloot*.
Bevestigd: te *Uppenda* W. van Dam, eend, door ten Bruggenkate te *Colaschate* met Coll. 4: 17b. Intrede met 3 Cor. 1: 24e.
Zeeland. Beroepen: naar *Goes* W. Vliegenthart te *U'raeland*.
Aangenomen naar *Souburg* door van Schelven, eend.
Noord-Holland. Beroepen: te *Midland* G. J. Vos, eend, door Roume-meijer, aldaar met Hand. 1: 8d. Intrede met Luk. 24: 47.
Utrecht. Aangenomen: naar *Blauwkapel* door J. Hulsebos eend.
Bedankt: voor *Emmes-buiten* door *Wieder te Buschloot*; — voor *Houten* door *Leffat te Elat*.
Friesland. Beroepen: (bij toezegging) naar *Tjerkgaast* H. D. Ouwerloot te *Groningen*, die daarvoor bedankt heeft; — naar *Teine* en *Zooius* C. G. Bach te *Budel*.
40jarige Evangeliedienst: herdacht door H. Meijer te *Leeuwarden* met Deut. 8: 2e.
Groningen. Beroepen: naar *Westerendam* J. H. A. Offerhaus te *Oppenhuizen*, met wien op het 31al Boerna te *Gardhuizen* en *Cannegieter te Nieuwe*.
Noord-Brabant. Beroepen: (bij toezegging) naar *Dieden* H. A. de Bana te *Heerde*. (Herstelling van een fout overgenomen uit de Kerk Courant).
Overleden: te *Someren* R. E. Timmann.
Hil. caud. die voor het beroep aldaar in samerking wenschen te komen melden zich voor 15 Juni aan Dr. J. C. C. Abbing te *Heeze*. Tractement f 800 met f 60 toelage, pastorie en tuin.

Drenthe. Twaalfstal: te *Hoogeveen*, van *Hoogenhuizen* te *Stenwijk*, *Vernooer te Zoelle*, *Geeschap te Delfgauw*, *Kraaijenbelt te Zide*, van *Herwaarden te Garip*, *Deelman te Reitsum*, *Bignalds te Loornwijk*, *Nomhel te Hildesburg*, *Ploos van Amstel te Hltersum*, *Lasonder te Berkel*, *Rappard te Seckierum*, *Gunning te Nunspeet*.
Zestalt: *Dreumal*, *Geeschap*, van *Herwaarden*, van *Hoogenhuizen*, *Kraaijenbelt*, *Vernooer*.
Limburg. 25jarige evangeliedienst: herdacht door D. C. Thomkins te *Beek* met Hand. 27: 22a.

DOOPSGEZINDE GEMEENTEN.
Aangenomen naar *Tjallebird* J. Schippers, Jr. te *Broek op Langendijk*.

ADVERTENTIE.
NEDERLANDSCHE
LEVENSVZERKERINGSBANK
te Amerongen.
goedgekeurd bij Zr. Ms. besluit van 17 April 1867 No. 65.

Mr. A. P. Th. EIJSELLE, Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden te 's Hage.
Mr. J. H. E. MEESTERS, Advocaat en Notaris te *Avereeet*.
Mr. J. G. PATJN, Subst. Officier van Justitie bij de Arrond. Regtbank te *Rotterdam*.
F. A. ROVERS, Notaris en Plaatsv. Kantongreter te *Aden*.
Mr. W. J. van WELDEREN bn. RENGERS, Wethouder en Rijks-advocaat te *Leuwarden*.
E. van ZIJVELD, Notaris te *Utrecht*.

C. J. M. DIJKMANS, Assurateur te *Amerongen*.
Mr. R. C. IMMINK, Advocaat en Notaris te *Amerongen*.

Deze Bank verzekert op elken leeftijd: kapitaal en renten, tegen vaste premien, ter keuze van den verzekerde in eens, jaarlijks, of op andere termijnen te voldoen; bij:
1. Een man, oud 30 jaar, betaalt voor een kapitaal van f 1000.00 te voldoen bij zijnen dood, f 366.50 in eens of f 24.00 jaarlijks.
2. Een man, oud 34 jaar, betaalt voor een kapitaal van f 1000.00 te voldoen bij zijnen dood, *wanneer hij sterft binnen den tijd van 10 jaren*, eene jaarlijksche premie van f 17.30.
3. Een man, oud 35 jaar, betaalt voor een kapitaal van f 1000.00, te voldoen bij zijnen dood, *zoodan hij sterft vóór zijne vrouw*, oud 30 jaar, eene jaarlijksche premie, van f 24.40.
4. Idem voor een jaarlijksch pensioen zijner weduwe f 421.18 in eens, of f 32.82 per jaar.
5. Iemand, oud 25 jaar, betaalt voor een kapitaal van f 1000.00, te voldoen bij het bereiken van zijn 60e jaar, f 126.10 in eens, of f 6.80 jaarlijks.
6. Iemand, oud 25 jaar, betaalt voor eene jaarlijksche lijfrente op zich zelve van f 100.00, ingaande bij het bereiken van zijn 60e jaar, f 182.14 in eens, of f 10.30 jaarlijks.
En vele andere verzekeringen.
Nadere informatie bij den Hoofd-Agent voor de provincie *Groningen*: Kapitein J. P. KOSTER te *Groningen*.

Snelersdruk ERVEN B. VAN DER KAMP, Groningen.

25.

6/3

1873.

Brief aan Dr. J. Crauer
over zijn: "Waarkens nu?"

Affekijft.

Aan D^r. Cramer ^{6/3}
President d. Protestants

(Amsterdam)

Leer kraan buccelen,

Ik weet niet zeker of ik het profet.
Eg. van "Woorden nu?" aan u of
aan iemand anders goed had te
danken heb, maar in allen gevallen
heb ik u, zoo niet ook de danken
daar toe als den steller erkentelijk
te zijn, en ik ben het van harte.

Gij hebt en, naar een vortings god
wilt op de beste wijze bereikt.
Vraagt gij mij wat ik denk van de
vermoedelijke vrucht van uin arbeid,
zoo moet ik zeggen, dat ik geloof
dat uw brochure het door u
gewennte effect niet doen zal.

De weg, dien gij aanwijst, is
wethig en billijk, maar die aan onze
zijde iets willem, willen iets lief-
-keers en onmiddelijks, al zou
het onwethig en onbillijk zijn, en bij
zouken iets onmogelijks! - Aan
de

de andere zijde heeft mede geen
behoefte aan dien weg. En wordt
dan nu werk van ^{de} overzijde
loos opgenomen.

Maar heb; nu weg wordt bewandeld.
De „Confiteants” wordt in de achter
weg gwaazeld, en zij komt. Maar
haar uitpreek is om ons ongunstig.
Zij demoteert tegen ons. Het is
dan (beker bij de uetra's) aan
ons zijde bij de gemeente
energie genoeg tot een dan
dovdschelijke scheiding? Ik verz,
deem. En nu haar uitpreek
on gunstig is. — Ach mijn vriend!
da over is dat meteen de
hierarchie, de theoretische hier-
archie, de uetra's gedeestheid
is.

Het is in dit dilemma, dat

ik om mij het nog altijd even
bedenkelyk acht op eenigen laan
wijns een crisis te helpen provo-
ceeren. Ik kan niet zien dat zij
tot heil van kerk e maatfchappij
kan mitr allen. Ik geloof nog altijd
dat e in ons onrecht lijden maar
Zegen dit dan in ons willen
procedereen.

Lieden mijn. gevelen, waerom
ik men aan te en die in dieken
dan twee taes zijn de zonde
medestelling schuldig te ~~zijn~~
Het is het mijne plechts. God ver.
lichte ons allen.

Met blygheit
Ew e Luffh Bro:
24 Januarij 1873.

[Faint, illegible handwriting on a lined page, possibly bleed-through from the reverse side.]

[A blank page with faint, illegible markings or bleed-through.]

- 29.

6/4

1878.

—
Die Giftmengen.

Die Giftnacht.

5/4

Op de proclamen tevensing
(31 Oct. 1878) heeft
de voorzitter der Partij (1)
[de afgevaardigde van D. Kuyper,
de L. G. Quispel] met
geheimde het ondigen der letterlijke
Stipularien Sociaal, in Posten,
e. Beets vergift te worden
Ik heb de toe geprotestand,
men de bepalen en met
Fering en onis.

D. A. W. Bruwiler
Kroniek van de Novemb.
Staten van Nederland
e. Ned. Decemb.
1878.

(1) D. P. Rutgers Aufsteden,

[Faint, illegible handwriting on a lined page, possibly bleed-through from the reverse side.]

[A blank page with a vertical crease down the center, showing signs of wear and discoloration.]

